

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Ι'

ΑΡ.125-126

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Στη συνοικία τῆ μακρινῆ (ποίημα)

Ν. Σ. ΒΡΑΧΙΜΗ: Μνημόσυνο (ἀφήγημα)

HERBERT READ (μετάφρ. Ν. Ἀπὴλιώτη): Τὸ τέλος τοῦ πολέμου: Στοχασμὸς τοῦ Γερμανοῦ ποὺ πεθαίνει (ποίημα)

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ: Γεώργιος Χατζιδάκις (μελέτη)

Θ. ΤΑΝΤΑΛΟΥ: Ἡ μετάνοια τοῦ δικαίου Δ) Ἡ δέηση (ποίημα)

Ν. Χ. ΚΟΝΟΜΗ: Τὸ ἐρωτικὸ ἀλφάβητο (δημοτικὸ τραγούδι)

Φ. ΡΑΝΙΩΤΗ: Ἐπιθανάτιο (σκίτσο)

Α. ΑΚΑΜΑ: Παραβολές (στοχασμοί)

Γ. ΠΑΠΑ: Κι ἂν δὲν μπορῶ.—Στερνὴ ἐπιθυμία (ποιήματα)

(συνέχεια ἀπὸ μέσο)

ΚΥΠΡΟΣ

ΝΙΟΒΡΗΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 1945

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Έτησία συνδρομή για τὸ ἑσωτερικὸ 5 σελίνια
» » » » ἑξωτερικὸ 6 »
Κάθε τεύχος 1 σελίνι.

Διευθυντής: ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ,
19, Ούζουνιάν, Λευκοσία

Τυπογραφείο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη
ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗΣ: Μείναμε πολὺ πίσω...
Κριτική: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗΣ: Σ. Σκίπη «Μέσ' ἀπὸ τὰ τεῖχη», Μ. Καραγάτση «Ἡ λιτανεία τῶν ἀσεβῶν», Θ. Κορνάρου «Ὁ Ἐσταυρωμένος λαός μου», Κ. Καλαντζή «Οἱ σφαγῆς τῶν Καλαβρύτων», Τ. Λάππα «Ἡ σφαγὴ τοῦ Διοτόμου», Γ. Φιλίππου «Οἱ βαμβακάδες» καὶ Α. Σακαλλῆ «Ὁράματα».—Τύπος.—Εἰδήσεις.—Βιβλία.—Ἀλληλογραφία.

Κυπριακὰ Γράμματα

ΕΤΟΣ Ι'
ΑΡ. 125-126

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ)

ΝΙΟΒΡΗΣ
ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ } 1945

ΣΤΗ ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΤΗ ΜΑΚΡΙΝΗ...

Στὴ συνοικία τὴ μακρινή,
ποὺ τρώει ἡ λύπη τὴν ψυχὴ,
τὸ σῶμα ἢ φτώχεια,
σὰ βάλσαμο ἀπ' τὸν οὐρανὸ
πέσανε αὐτὸ τὸ δειλινὸ
τὰ πρωτοβρόχια.

Κυλήσανε σταλιά-σταλιά
μέσα στὴ γκρίζα σιγαλιά
στοὺς ἄσπρους τοίχους,
στοὺς ἀνεμόδαρτους θριγκούς,
ξυπνώντας μέσα τους παλιούς
γνώριμους ἤχους.

Καὶ κατεβήκανε οἱ σκιὲς
ἀνάμεσα στὶς κοπελιές,
ποὺ ἐδῶ κλεισμένες
λυώνουνε πίσω ἀπ' τὰ γυαλιὰ
κεντώντας τ' ἀκριβὰ προικιά,
σὰν ξεχασμένες.

Κ' ἐνῶ κεντοῦν, χερουβικά
κάνει κ' ἡ σκέψη τους φτερά
καὶ ταξιδέβει
πέρα ἀπ' τὰ σύννεφα, κ' ἐκεῖ
τ' ὄνειρου τὸ ξανθὸ παιδὶ
δειλὰ ἀγναντέβει...

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

μήν, ἂν προτιμᾷς ἔτσι, ἐνδιαφέρομαι. Λοιπόν, πρέπει νὰ φύγεις γιὰ τὴν ἐξοχή Μὴ δίδεις μεγάλη προσοχή στὸ ζήτημα τῆς δουλειᾶς. Ἐγὼ δουλεύω ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἄφησα τὸ Γυμνάσιον καὶ ξέρω.

Ἦταν ἓνα ἀπόγευμα Κυριακῆς. Καλοκαίρι τοῦ 35.

Ἐπέρασε ἓνας χειμῶνας κι' ἀκόμα ἓνα καλοκαίρι χωρὶς νὰ ξαναμιλήσουμε ἰδιαίτερα. Πάντως οἱ συναντήσεις μας διατηροῦσαν ἀκόμη κάτι ἀπὸ τὴ θερμότητα τῆς πρώτης ἐκμυστηρευτικῆς συνομιλίας. Κάτι σὰ μιὰ λάμψη μέσα στὰ μάτια κι' ἓνας φιλικός, σχεδὸν ζεστός τόνος, μέσα στῆ φωνή. Ἀλλὰ ἔμειναν συναντήσεις τυχαῖες, στὴν «Ἀνόρθωση» ἢ σὲ κανένα κέντρο καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνάμεσα στὴν παρέα ἄλλων γνωστῶν προσώπων, παλαιῶν γνώριμων τοῦ σχολείου.

Ἐν τούτοις σ' ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ τὸν συλλογιστῶ πολλές φορές. Ἰδίως τὶς ὥρες τῆς μοναξιᾶς. Ἔνωθα ὅτι θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ξεκουραστεῖ δίπλα του, χωρὶς νὰ προσβάλλει ποτέ τὴν ἱερότητα τῆς σιγῆς, ἰδίως τὰ ὑπερτεταμένα νεῦρα.

*

Μιὰ ἄλλη φορά, ποὺ μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ γνωριστῶ, ἢ νὰ νομίσω ὅτι ἐγνώριζα τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ κόσμου, ἦταν μιὰ νύχτα, Κυριακῆς καὶ πάλι, σένα «αμπαρέ. Εἴμαστε μιὰ παρέα ἀπὸ καμιὰ δεκαριά μὲ λίγο οἰνόπνευμα στὶς φλέβες.

Αὐτὴ τῆ δεύτερη φορά, οἱ ἐντυπώσεις μου ἦταν ἐναντίον του. Εἶχα μάλιστα ἐκφραστεῖ σένα ἀπὸ τὴν παρέα. «Αὐτὸς δὲν ξέρει νὰ διασκεδάξει. Γίνεται γελοῖος». Ὑστερα, αὐτὰ τὰ λόγια, ἔγιναν ἡ ἀφορμὴ νὰ λυπηθῶ πολλές φορές, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη τῶρα. Τὸ πρῶτο ἦταν ἀλήθεια, «δὲν ἤξερε νὰ διασκεδάξει», δὲν ἦταν ὅμως ποτέ «γελοῖος». Ἦταν τὸ ἀδύνατο σημεῖο μιᾶς πολὺ ἐκλεπτυσμένης φύσης. Φαντάζομαι νὰ μὴν αἰσθανότανε καὶ πολὺ ἀνσπαυτικά στὸ γήινο του περιβλημα. Ὅταν εἶχαμε συνδεθεῖ καλά, ἢ διασκέδαση, ἂν λίγο πιοτὸ ἢ πολὺ μπορεῖ νὰ ὀνομαστεῖ διασκέδαση, ἦταν οἱ στιγμὲς ποὺ μᾶς ἔνωσαν περισσότερο, περισσότερον ἀκόμη ἀπὸ τοὺς μακρινούς, νυχτερινούς σιωπηλοὺς περιπάτους ἢ τὶς ἀκατάσχετες ἐκ μέρους μου φλυαρίες. Τότε ἓνας βαθύς, ποὺ εἶχε τὴν κατοικία του μέσα στὰ ἐντόσθια του, πόνος σήκωνε δειλά, τόσο δά, τὸ κάλυμμα γιὰ νὰ κοιτάξει—νὰ κατοπτεύσει τὸ πεδίο. Ὑπῆρχε πουθενά, ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας βοήθεια; Ἄ σ' αὐτό, ἤμαστε ἀπολύτως σύμφωνοι. Πουθενά, πουθενά Ντίνο. Ἐγὼ βέβαια τότε ἐφλυαροῦσα, ἐφλυαροῦσα, τῆ στιγμῆ ποὺ ἐκεῖνος ἀντιλαμβάνονταν καὶ σιωποῦσε, σιωποῦσε.

—Ἄ, σὲ κούρασα πάλι.

—Εἶσαι τρελλὸς νὰ σκέφτεσαι ἔτσι. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὄνειρά σου ἦταν δικά μου.

—Ήταν;

—Ναί.

Βεβαίως δὲν ἐπιδέχεται συνέχεια πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση.

Κατὰ τὸ 37 ἔμεινα χωρὶς κανένα φίλο σχεδόν. Ἐνας παλιὸς φίλος, συμμαθητὴς ἀπὸ τὴν ἀστική, ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀφρική. Ἐνα κενὸ ἐδημιουργεῖτο γύρω μου. Γιὰ μιὰ στιγμή λησμονιόντουσαν τόσο ἄλλοι ἄξιοι συνοδοιπόροι τῆς ἴδιας ἐπιδιώξεως, νὰ κάμουμε τὴν πορεία μας ὡς τὰ σύνορα, πέρα ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς χιμαίρας.

Νὰ μένουμε ποτέ χωρὶς κανένα φίλο; Πόσο πού ἀδικοῦμε! Ἀλλὰ μήπως δὲ θὰ ἀδικήσουμε ὅλες τὶς καλὲς προθέσεις, ὡς πρὸς τὴν χαρὰ τῆς ἐπικοινωνίας πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, πού ὁ δημιουργὸς μὲ τὸ δικό του χέρι ἔσπειρε γιὰ νὰ ριζώσουν διαπαντός μέσα στὴν καρδιά μας, ἂν δὲν ἐκμυστηρευτοῦμε τὴ λύπη τοῦ χωρισμοῦ, ὅτι ὁ χωρισμὸς δημιουργεῖ μέσα σ' αὐτὴ τούτῃ τὴν περιοχὴ τῆς ἀστήρηξ συμπαθείας; Τότε πρώτη φορὰ ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια ἔνωθα παλι μόνος. Κάποτε σχεδόν γυμνός. Θυμοῦμαι ἀκόμη καί τώρα τὶς βαρετὲς ὥρες, πού σὰ μολυβένιο σκέπασμα, πού καθήλωναν ἄβουλο στὶς καρέκλες τῆς «Ἀνορθώσεως». Πόσο πού ἀποζητοῦμε κάποτε λίγη συντροφιά—κάτι σὰ μιὰ καλὴ φωτιά σὲ πολὺ ψυχρὰ κλίματα. Θυμοῦμαι ἀκόμη πού ὁ Ντῆνος κάθε Κυριακὴ κατὰ τὶς 5 τὸ ἀπόγευμα ἐρχόντανε συγυρισμένος καί γαλήνιος γιὰ καμιά δυὸ ὥρες. Ἐρχόντανε μόνος συνήθως. Ἐφευγε μὲ παρέα. Γιὰ πολλὰς Κυριακὰς. Μιὰ φορὰ πιάσαμε μόνοι μας κουβέντα. Γιὰ τὰ πιὸ ἀσήμαντα πράγματα. Ἴσως ξερὴ κουβέντα ἀπὸ λέξεις πού δὲν ἀντιπροσώπευαν πράγματα ἢ ἔννοιες, ἀπ' αὐτὲς πού γεμίζουν τὸ κενὸ καί διαλύουν τὰ βαρετὰ μολυβένια καλύμματα πού μὰς καθήλωναν ἄβουλους πάνω στὶς καρέκλες τῆς «Ἀνορθώσεως». Ὑστερα ἐφύγαμε μαζὺ γιὰ περίπατο. Ὑστερα αὐτὸ συνέβη πολλὰς φορές. Ὑστερα ἐδίδαμε ραντεβού. Τὶ ὥραϊα πού ξεκουράζεται κανεὶς δίπλα στὴν παρουσία του!

*

Στὶς ἀρχὲς τῆς φιλίας μας εἶχαμε νοικιάσει μιὰ παράγκα στὴ θάλασσα μαζὺ μ' ἕνα τρίτο ἀγαπητὸ πρόσωπο. Ἐπρόκειτο νὰ περάσουμε τὸ καλοκαίρι καὶ ὅσο ἀπὸ τὸ χειμῶνα θὰ μπορούσαμε. Ἡ παράγκα ἐκείνη ἐχάρισε, καί στοὺς τρεῖς φαντάζουμαι, μερικὲς ἐξαιρετικὲς ἡμέρες Ἐπιστρέψαμε στὴν ἀπλὴ ζωὴ, καί τὸ καλλίτερο, οἱ σχέσεις μας ἐκινούντο ἀνετώτερα μέσα στὴν ἀπλότητα τῆς. Τὶς νύχτες ξεκινούσαμε καί οἱ τρεῖς ἀπὸ τὴν «Ἀνόρθωση» γιὰ τὴ θάλασσα. Ἦταν μερικὲς νύχτες πού μένουν βαθιὰ ριζωμένες μέσα μου. Ὅχι τόσο ὡς ἀνάμνηση στιγμῶν πού προεξεῖχαν, ὅσο ὡς ἕνα μακρὸς χρόνου ἀπόλυτα ἤρεμου, ὅπου οἱ ἀνησυχίες τῆς ζωῆς ἐγαλήνευαν. Κάποτε πού ἐξανάζωντανέουν, νὰ τώρα, νιώθω τὴν ἀναπνοή μου νὰ γίνεται κανονικότερη, βαθύτερη. Τόση τόνωση καί ὑγεία χαρίζουν ἢ καλὴ συντροφιά καί οἱ ἀναμνήσεις τῆς.

Ὁ Ντίνος ἦταν, ὅπως πάντα, τὸ βάθρο πάνω στὸ ὁποῖο στηριζόντανε ἡ γαλήνη τῆς συντροφιάς. Μᾶς ἄκουε νὰ κάμνουμε τὴν κριτική μας πού κατάντησε ἐπικρατοῦσα παράδοση, ἐγελούσε μαζί μας, κάποτε ἔβαζε καὶ τὴ δική του περικοπή. Καὶ γιὰ τὶ δὲ μιλούσαμε! Γιὰ τὴν τέχνη, τὴν ἐπιστήμη, τὴν πολιτική! Γιὰ ὅλα ὡς τις πιὸ παραμικρὲς λεπτομέρειες τῆς ρουτινιασμένης ζωῆς μας. Ἄλλὰ ὁ τόνος πού ἐπικρατοῦσε ἦταν ἕνας γνήσιος τόνος ξεγνοιασιάς, ἀναμεμιγμένος μὲ μιὰ εἰρωνεία τόσο συμπαθητική, πού χωρὶς δισταγμὸ θὰ τὴν ἔλεγα στοργική. Κάποτε ἡ εἰρωνεία αὐτὴ περιέκλειε τόση στοργὴ πού ἄγγιζε τὰ ὄρια τῆς μελαγχολίας. Τὰ νιάτα μας πού πήγαιναν χαμένα, χωρὶς κανένα προορισμὸ, χωρὶς καν τὸ κίνητρο πρὸς ἀνεύρεση προορισμοῦ, στάλαζαν μὲ τὸ δικό τους τρόπο, κρυφὰ καὶ ἀπροειδοποιητὰ, τὴν πικρία τῶν χαμένων ἡμερῶν. Ἄπ' ἐδῶ, φαντάζομαι, ἐντελῶς ἀσυνειδητὰ, θὰ ξεπήδησαν τὰ κακὰ ζιζάνια πού ὕστερα θὰ κέντριζαν τὴν ἀρμονία τῶν σχέσεων μας. Καὶ ἄρχισαν νὰ ἀναφύονται μέσα σὲ κείνη τὴν ἥσυχη ἀτμόσφαιρα.

Ἐκεῖνο τὸν καιρὸν ἐδοκίμασα νὰ ξαναζωντανέψω τὴ μεγάλη μου ἀγάπη γιὰ τὴ θάλασσα. Τὴν εἶχα ἀγαπήσει ἀπὸ μικρὸ παιδί καὶ ὅπως ὅλες οἱ ἀγάπες τῆς ἡλικίας ἐκείνης μένει πάντα βαθιὰ ριζωμένη μέσα μου. Πολλὲς φορές ἔτσι πού ἀναπολῶ τὴν ἀπλωσιά της, νιώθω τὴν παλιὰ παιδικὴ καρδιά μου νὰ σκιριτᾷ στὰ ὄριμα μου στήθη. Ἐπήγαινα λοιπὸν κάτι μακρινὲς βαρκάδες. Ξανοιγόμουνα στ' ἀνοιχτὰ κι' ἐπέμενα νὰ δῶ τὸ γαλάζιο της νὰ γίνεται περισσότερο σκοῦρο καὶ καθαρὸ, περισσότερο γαλάζιο. Ἄφηνα μάλιστα πολλὲς ἀπὸ τις παλιὲς μου δεισιδαιμονίες νὰ ζωντανεύουν, κι' ἂν δὲ μεταφέρω ἐδῶ τις πίστες καὶ τις προσδοκίες πού στήριζα πάνω στὸ γαλάζιο καὶ τὴν ἀπλωσιά της θάλασσας, ὅμως ἦταν ἕνα ἀγαπημένο πρόσωπο, πού τὰ βράδυα μὲ ἄκουε σιωπηλὸ καὶ πρόθυμο, ὅπως οἱ θερμοὶ πιστοὶ τὰ παραμύθια τοῦ ἀγαθοῦ λογισμοῦ καὶ τῆς καλῆς ἀνοιχτῆς καρδιάς, πού εἶναι γεμάτα ἀπὸ τὸ μυστήριον τῶν θαυμάτων. Ἐνόμιζα, σχεδὸν σοβαρά, ὅτι θὰ μπορούσε σὰν τὴ μουσική, νὰ θεραπεύσει τις ἀρρώστιες τῆς ψυχῆς, ὅπως τὸ ἀρμυρὸ νερὸ τῆς ἔπλενε κάθε μέρα τὸ σῶμα μας ἀπὸ τοὺς ρύπους τῆς ζωῆς.

Σὲ λίγο ὁ τρίτος φίλος ἔφευγε. Γιὰ μερικὲς νύχτες τὸ ποτήρι του τὸν περίμενε πάνω στὸ τραπέζι μας. Δὲν ἐφάνη. Ἐμεῖς ὅμως εἶχαμε ἐξακολουθήσει, ὅταν γλεντούσαμε, νὰ πίνουμε καὶ τὸ δικό του μερτικό καὶ νὰ τὸν νιώθουμε δίπλα μας, νὰ προσπαθεῖ μαζί μας νὰ δημιουργήσουμε τὴν ἀναγκαῖα συμβατικότητα τῆς εὐθυμίας, πού τόσο ἔντονα ἐδιψούσε τὸ λαρύγγι τῆς ψυχῆς μας. Ἀκόμη ἦταν γραφτὸ ν' ἀποσυρτεῖ περισσότερο ἀπὸ τὴν παρέα.

Ὅταν εἶχαμε μείνει ἐντελῶς μόνοι, ὁ τόνος τῆς συνομιλίας μας ἄρχισε νὰ χαμηλώνει, νὰ χαμηλώνει μέρα μὲ τὴν ἡμέρα, νύχτα μὲ τὴ νύχτα ὥσπου στὸ τέλος πῆρε τὸ γλυκὸ ψίθυρο τῆς ἐκμυστηρεύσεως, τὸ γνήσιο χρῶμα τῆς φιλίας μας.

—'Αφήνεις νά δημιουργεῖται πολὺ σφαιερὴ ἀντίληψη γύρω ἀπὸ τ' ὄνομα σου, μοῦ εἶπε τις ἡμέρες ἐκεῖνες καὶ γελοῦσε.

Κι' ἐγὼ μὲ τὸν τόνο τοῦ γέλιου του:

—Δὲ βαρύνεσαι, ἄλλως τε δὲν πρόκειται νά χρειαστοῦμε καὶ ἄλλους.—καὶ λίγο σοβαρώτερα—συγχαίνουμαι ἐκ φύσεως τὴν προπαγάνδα.

—Θά μπορούσες ὅμως νά περιορίζεσαι. Ἐννοῶ στὶς ἐκδηλώσεις σου.

—Εἶναι ἓνα ἄλλο εἶδος προπαγάνδας. Ἡ σιωπηλὴ προπαγάνδα.

Βέβαια κατελήγαμε νά γελοῦμε. Τὸ πρῶτ, μέσα στοῦ γαλάζιου τοῦ ἀρμυροῦ νεροῦ, θά ἀπέριπτε τὸ μυαλό μας καὶ τὴν τελευταία σκιά βαρυθυμίας.

Ἦταν φθινόπωρο τοῦ 38 καὶ δὲν εἶχα ἀκόμη δουλειά. Ἐνιωθα πὼς τὰ βήματα μου ἦταν ξένα στὴν πατρίδα μου. Εἶχαν περάσει 4 χρόνια καὶ ἀκόμη δὲ μπορούσα νά ξεχάσω τις σπουδὲς καὶ τὴν Ἀθήνα. Τὰ εἶχαμε πεῖ καὶ τὰ ξαναπεῖ μὲ τὸν Ντῖνο. Ἡ Γερμανία δὲν ἦταν ἀκόμη μέσα στὴ νοσταλγία του, στὴ νοσταλγία τῶν πρώτων μεταγυμνασιακῶν χρόνων; Καὶ ὅμως γιὰ 4 ὀλόκληρα χρόνια καθισμένος κι αὐτὸς σὲ μιὰ καρέκλα ἔφηνε τὴ ζωὴ νά ὀργώνει τὴν ψυχὴ του, τὰ ὄνειρα του, τὸ μέλλον του χωρὶς νά τοῦ ἀλλοιώσει τὸν ἐσωτερικὸ του ἄνθρωπο. Ὑστερα ἐτοιμάστηκε γιὰ τὸ Λονδίνο. Τὰ κατὰφερε νά ἐξασφαλίσῃ μὲσῶ ἑνὸς θείου του καλὴ δουλιὰ. Ὅμως ἐντελῶς ἀπροσδόκητα ἐχάνετο καὶ αὐτὴ ἡ ἐλπίδα γιὰ μιὰ ζωὴ περισσότερο ὑποσχομένη. Καὶ γιὰ χρόνια καθισμένος σ' ἓνα γραφεῖο ἐπερνοῦσε τοὺς λογαριασμοὺς ἑνὸς ἐμπορικοῦ οἴκου ἢ εἴσπραττε, τις μεσημεριάτικες ὥρες ποὺ ἀντικαθιστοῦσε τοὺς ἰδιοχτῆτες κατὰ τὴν ἀπουσία τους, τις πωλήσεις τοῦ οἴκου, χωρὶς νά περιμένει τίποτε ἀπὸ τὴ ζωὴ, καὶ τὸ σπουδαιότερο, χωρὶς νά λυγίσει. Εἶχε πιστέψει ἀπὸ τότε, τόσον ἐνωρὶς, στὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἐξασκοῦσε. Σιγὰ, σιγὰ ἀντιλαμβάνομουν ὅλη τὴ συστηματικὴ του ἄμυνα ἀπέναντι στὴ ζωὴ ποὺ ἤθελε νά τὸν παρασύρει καὶ νά τὸν ἀλλοιώσει. Ἦταν ἓνας ἄνθρωπος μὲ δική του προσωπικότητα. Μὲ μιὰ προσωπικότητα ποὺ μοῦ ἐπεβλήθη καὶ ἤμουν ἀναγκασμένος νά τὸν ἐχτιμῶ. Μέσα σ' ἓνα πλαίσιο τέλεια ἰσορροπημένο στοῦ φῶς καὶ τις σκιές τοῦ ἐκινεῖτο ἐλαφρὸς ἀπὸ περιττὸ βάρος, ὀδηγούμενος πάντα ἀπὸ ἓνα σίγουρο ἄνθρωπο τόσο βέβαιο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ποῦ τοῦ μετέδιδε τὴν αὐτοπεποίθησή του, τὸν ἐσωτερικὸ του ἄνθρωπο, καὶ τραβοῦσε τὸ δρόμο ποὺ ἡ ζωὴ μὲ τις ἀνυπερβλητὲς δυσκολίες τῆς τοῦ ἐπέβαλλε προβάλλοντας διαρκῶς τὴ στοργικὴ στωϊκότητα του. Μιὰ στωϊκότητα ποτισμένη μὲ ὅλο τὸ νόημα τῆς Ἑλληνικῆς ἀγάπης γιὰ τὴ ζωὴ. Προσδιορισμένη ἀπὸ τὴ στοργὴ ποὺ ἡ ζωὴ τὸν εἶχε διδάξει γιὰ τις ἠττημένες προσπάθειες τῶν εὐγενῶν προθέσεων.

Ἀνάπνεα πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ μου μιὰ τέτοια ἀτμόσφαιρα.

Και μου ἔκανε καλό. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ἀντελήφθηκα πῶς δὲ μπορούσα βέβαια νὰ αντιγράψω τὴ ζωὴ ποὺ ἔκαμνεν ἐκεῖνος. Θὰ μπορούσα ὅμως νὰ τραβήσω μιὰ ζωὴ δική μου κάτω ἀπὸ τὴν εὐεργεσία τῆς ἀχτινοβολίας τῆς δικῆς του.

Θὰ μπορούσα νὰ ταχτοποιηθῶ λοιπὸν χωρὶς τὶς σπουδὲς ποὺ τόσο βαθιὰ εἶχα ποθήσει, χωρὶς τὴν Ἀθήνα ποὺ τόσο ἀπεριόριστα εἶχα ἀγαπήσει καὶ βάζοντας ἓνα σύστημα, θὰ εὕρισκε κι' ἐδῶ ἡ ζωὴ μου τὴν εὐκαιρία ν' ἀνθοφυρήσει καὶ νὰ δώσει τοὺς καρπούς τῆς, τοὺς καρπούς ἐκείνους ποὺ νιώθουμε ὅλοι μας νὰ βασανίζουν τὰ στήθια μας κι' ὅταν ἀκόμη βρίσκονται ὑπὸ τὴν σποριακὴ τους μορφή.

Τὸ Νιόβρη ἔπιανα δουλιὰ. Οἱ σχέσεις μας διαρκῶς μᾶς ἐπλησίαζαν περισσότερο ψυχικά.

Κάποτε εἶδαμε τὴν ἀκίνησιὰ μέσα στὴν ὁποία κολυμπούσαμε σχεδὸ μὲ τρόπο. Ἦταν μερικὲς ἡμέρες ποὺ τὰ βρωμερὰ νερά τῆς ἀνάδιδαν μιὰν μολυσμένη ἀτμόσφαιρα ποὺ δυσκόλευε τὴν ἀναπνοή. Τὸ ρίξαμε στὸ διάβασμα. Τοῦδιδα βιβλία καὶ κείνος μοῦ χάριζε τὴ γαλήνη τῆς συντροφιάς του. Ὅταν ἀποφάσιζε νὰ κάμει κριτικὴ, μοῦ χάριζε ἐξαιρετικὲς στιγμὲς εὐεξίας. Ἡ κρίση του ἦταν τόσο ἰσορροπημένη ὅσο καὶ ἡ ζωὴ του. Ὑστερα ἀκόμη στρωθήκαμε καλλιτέρα. Ἐβάλαμε μπροστὰ «πλάνα» πολυετῆ. Ἐκάμα μιὰν παραγγελιά μοντέρνων βιβλίων ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖνος ἄρχισε νὰ παρακολουθεῖ Business Organization μὲ ἀλληλογραφία. Ἦταν καλοὶ καιροί. Ἡ διάθεση νὰ δημιουργήσουμε, νὰ ἐκβιάσουμε ἓνα μέλλον, ἓνα μέλλον ἐσωτερικῆς αὐτοανάπτυξης, ζωντάνευε μέσα μας τὴν κοιμισμένη ἐνεργητικότητα τῆς νιότης μας.

Καὶ ὅσο περνοῦσε ὁ καιρὸς δίπλα στὴ συντροφιά του, γινόμουνα διαρκῶς καὶ περισσότερο συγυρισμένος. «Εἶσαι πολὺ νοικοκυρεμένος», μοῦ εἶπε ἓνα βράδυ στὸ γραφεῖο μου (εἶχαμε ἀφήσει τὴν μπαράγκα καὶ θὰ εἶχαμε ἀλλάξει μάλιστα καὶ χρόνο). Βρῆκε τὴ δουλιὰ μου ταχτοποιημένη σὲ files καὶ ταξινομημένη μὲ προσοχή. Ἐγὼ ὅμως ποὺ ἤξερα ὅτι ὅλα τὰ χρωστοῦσα στὴν ἰσορροπημένη διάθεση ποὺ μοῦ μετὰδιδε, γέλασα εὐχαριστημένος καὶ τὸν ἄφησα νὰ νομίζει ὅτι ἔτσι ἦμουνα πάντα. «Ἄ! ἔχεις ἓνα θαυμάσιο σύστημα μελέτης καὶ ἐργασίας», μοῦ ἔλεγε καὶ ἦταν σὰ νὰ με ἐκαμάρωνε!

Ἦταν ὠραῖοι καιροί! Τότε ἄρχισα νὰ γράφω διηγήματα. Ἐγραψα τὴν «Rosamunde», τὸ «Γιὸ τοῦ ψαρᾶ», τὸν «Ἀδελφὸ μου Ὑβ», «Τὸν Κωστάκη», «Τὴν Ἀντίτσα» κι ἄρχισα νὰ σχεδιάζω τὸν «Ἰξ». Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ δημοσιεύτηκαν στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» καὶ στὴν «Πάφο». Τὶς νύχτες μὲ βοηθοῦσε νὰ τὰ δακτυλογραφοῦμε καὶ νὰ κρατοῦμε files. Originals, First Copies, Second Copies, ἐσημείωνα ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν Τράπεζα ποὺ δούλευα. Ἐξέδωσα ἀκόμα τὶς «Μεταπτώσεις», συλλογὴ ἀπὸ ποιήματα καὶ πρόζες, τὸ δεύτερο μου βιβλίον.

Ἡ «Ἀνόρθωση», βέβαια, δὲ μᾶς ἔβλεπε πιά συχνά. Οἱ δημι-

ουργικές μου δυνάμεις ξυπνοῦσαν μέσα μου καί μ' ἔσπρωχναν στή δουλιὰ. Ἡ ἑρα πῶς κάπου ἐκεῖ κοντά ὑπῆρχε μιὰ περιοχὴ ὅπου ἡ γαλήνη κατοικοῦσε ἀπόλυτα κυρίαρχη καί κεῖ μποροῦσαν οἱ καταραμένοι καί οἱ ἀνήσυχτοι νὰ ξαποστάσουν. Εἴχαμε κι' οἱ δυὸ τὸ ἴδιο πάθος γιὰ τὴν κλασσικὴ μουσικὴ καί τὴ σιωπὴ, καί ἐντροφούσαμε καί στα δυὸ παραδομένοι τελειωτικὰ ὁ καθένας στοὺς κόσμους του. Τὶ ὠραῖοι καιροὶ ποὺ ἦταν.

*

Πάρα πολλές φορές τίς Κυριακὲς τ' ἀπογεύματα ἐκάναμε ἕνα μεγάλο γύρο ἀγκαλιάζοντας τὴν Ἀμμόχωστο καί τὴ Γλώσσα. Συνήθως ἔλουζε τὴ διαδρομὴ μας ὁ ἥλιος, μὰ πῶς θερμὴ καί ὑγιεινὴ ἦταν ἡ ἐσωτερικὴ ζεστασιὰ τῆς παρέας του. Ἀγαποῦσε μὲ τὴν ἰσορροπημένη ἰδιοσυγκρασία του τὴ φύση καί τὴν ἀπολάμβανε στοὺς περιπάτους αὐτοὺς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Σὰ ν' ἄπλωνε, μὲ τὴν ἀπαράμιλλη τέχνη τῆς συντροφιάς του, τὴν ψυχὴ πάνω στό ἀχανές τοῦ πράσινου ἢ τοῦ ἀπεριόριστου ποῦ ἐχτεινόντανε γύρω καί βρίσκοντας ἐκεῖνη τὴ κανονικὴ διαστάσεις τῆς ξεκουραζόντανε καί ὕστερα ἀπολάμβανε τὰ Θεῖα δῶρα ποῦ τῆς ἐχάρισε ἡ δημιουργία.

Τὶς νύχτες ὁ ὁρόμος, ἡ ἀσφαλτος πρὸς τὸ Καραπᾶσι, εἶχε γιὰ πολὺ καιρὸ τὴν εὐνοία μας. Γιὰ πρώτη φορὰ στή ζωὴ μου ἐμίλησα γιὰ τὴν ἰδιαίτερη μου ζωὴ χωρὶς νὰ κρατῶ τίποτε μυστικὸ ἀποκλειστικὰ γιὰ μένα. Ἀκόμη τὸν ἄφησα ἢ καλλίτερα σὰν νὰ τὸν εἶχα πάρει ἀπο τὸ χέρι καί τὸν ὀδηγοῦσα ἀνάμεσα στὰ ὄνειρα μου καί τίς προθέσεις μου—ὡς τίς φιλοδοξίες μου.

Καί ἤξερε τόσο καλά νὰ ἀκούει καί νὰ παρακολουθεῖ. Δὲν ἐξαφνιάστη ἀκόμα, καί ὅταν, σὰν μετανοιωμένος ἀπὸ τὸ τόσο γδύσιμο τοῦ ἐσωτερικοῦ μου κόσμου, κατέληγα. «Υἱάρχουν πράγματα ποῦ δὲν ἔπρεπε νὰ τὰ ὁμολογοῦμε οὔτε στὸν ἑαυτὸ μας ἀκόμα». «Ἐγεννήθηκα μὲ τὸν ἀποκλειστικὸ σκοπὸ νὰ συμπληρωθοῦμε κάποτε μὲ τὴν ἐξομολόγηση» μὲ καθησυχάζει πολὺ σοβαρά. Καί ὅμως, τώρα ἀκόμα, ποῦ τὰ ξαναφέρνω ὅλα στό μυαλό μου, νιώθω γιὰ μιὰν ἐπὶ πλέον φορὰ τὴν ἀνωτερότητα ποῦ ἀπόχτησε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τόσο νέος. Ἀλήθεια τόσο τέλειος σὲ τόσο λίγο χρόνο. Ξέρω σχεδὸν ἐλάχιστα πράγματα ἀπὸ τὴν αὐστηρὰ ἰδιαίτερη ζωὴ του, χωρὶς νὰ αἰσθανθῶ ποτὲ ὅτι μὲ πλήγωνε ἡ σιωπὴ του σὲ τούτῃ τὴν περιοχὴ τῆς ἱστορίας τῆς ὑπάρξεως του. Ἐνα μισοσβυσμένο ἔρωτα καί μιὰ πικρία γιατί εὔρισκε πῶς ἡ σωματικὴ του διάπλαση δὲν εἶχε πάρει τὴν πλήρη ἔκφραση τῆς ἐξ αἰτίας μιᾶς πολὺ περιορισμένης ζωῆς κατὰ τὴν παιδικὴ καί νεανικὴ του ἡλικία. Εἶχε τὴν ἔκφραση καί ἔδιδε τὴν ἐντύπωση μαλθακοῦ. Ὅμως ἡ κουβέντα του πολλές φορές εἶχε τὴ σβελτοσύνη τοῦ πικάνικου χιοῦμορ κοντὰ στὴν ἀσφάλεια τῶν ἀπόψεων του. Μὰ πάνω ἀπ' ὅλα ἦταν γεννημένος νὰ στηρίξει μὲ τὴ στοργικὴ γαλήνη του τὸ οἰκοδόμημα τῆς ζωῆς ὅταν θὰ τὸ ἔδερναν οἱ φουρτοῦνες τῆς.

Τὸ ἔρατεινὸ φθινόπωρο μᾶς εἶχεν ἐπισκεφθεῖ καί πάλι. Κατὰ

τῆ δύση, ὁ ἥλιος σκορποῦσε τὰ νευρασθενικά χρώματα τῆς νύστας του κάτω στὰ χαμηλὰ στῶματα τοῦ οὐρανοῦ ἐκεῖ, πού ὁ οὐρανός, σὲ κάποια μακρυνὴ χώρα, ἀγγίζει τῆ γῆ. Θὰ μπορούσε κανεὶς δίπλα του ν' ἀτενίσει τὸ θέαμα, ἀπὸ τὸ ἀνήφορο τοῦ "Ἀη Λουκά, χωρὶς ν' ἀρρωστήσει ἢ ψυχὴ του ἀπὸ τὴ μελαγχολία τῆς ὥρας. Θὰ μπορούσε νὰ περπατήσῃ ἀκόμη καμιά ὥρα μαζύ του καὶ ὕστερα θὰ πῆγαινε σπίτι του ὕγιης καὶ ἀκμαῖος.

*

Εἶναι μερικά ὄρια τὰ ὁποῖα κανεὶς δὲν περνᾷ ἀτιμωρητί. Ἡ δημιουργία θέλει νὰ κρατήσῃ γιὰ εἰκό της λογαριασμὸ μερικά μυστικά πού ὀδηγοῦν στὴν κατανόησιν της. Ἡ ποινὴ γιὰ τοὺς παραβάτες εἶναι ἀδυσώπητη καὶ συντριπτικὴ. Ἔτσι συνέβη, πιστεύω, καὶ μαζύ μας. Θελήσαμε νὰ παραβιάσουμε τὰ ὄρια πού ἔβαλε μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Δὲν ἐπιμένει νὰ τυραννοῦμε τὴ ζωτικότητα τῆς ὑπάρξεως μας διαρκῶς κατασπαταλῶντας τὴν πάνω σὲ τροχὰ φαύλου κύκλου ἀντιμαχομένων τάσεων; Πρέπει νὰ τείνουμε νὰ συμπληρωθοῦμε μὲ τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τὴν πλήρη κατάργησιν τῆς αὐστηρῆς ἀπομονώσεως τῆς μονάδας, ἀλλὰ πάντα νὰ τείνουμε. Καὶ πρέπει διαρκῶς νὰ προσπαθοῦμε νὰ πνίγουμε κάθε ἐσωτερικὸ κέντρισμα πρὸς τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τὴν πλήρη κατάργησιν τῆς αὐστηρῆς ἀπομονώσεως τῆς μονάδας, ἀλλὰ πάντα νὰ προσπαθοῦμε νὰ πνίγουμε, γιὰ νὰ διοχετεύεται διαρκῶς ἡ ἐνέργεια τῆς ὑπάρξεως στὸ αὐλάκι τοῦ φαύλου κύκλου τῆς μεγάλης δημιουργίας, πού εἶναι ἡ πορεία τῆς ἐνέργειας πρὸς τὴν ἀδράνεια, ἢ πορεία τῆς ζωῆς πρὸς τὸ θάνατο καὶ τανάπαλι. Ἐκεῖνοι πού περνοῦν αὐτὰ τὰ ὄρια,—καὶ εἶναι τόσα ὄρια ὅσοι οἱ τρόποι τῆς ζωῆς πρὸς ἐκδήλωσιν,—πληρώνουν μιὰ κι' ὄξω, τελειωτικά, ἀνεπανόρθωτα. Καταργοῦνται οἱ ἀναλογίαι, ἡ ἰσορροπία πού συγκρατεῖ τίς σχέσεις τοὺς ταλαντεύεται καὶ στὸ τέλος ἐξαφανίζεται.

Ἦδη τὸ εἶχαμε ἀντιληφθεῖ, ὅταν τὰ νερὰ ἦταν γαλήνια ἀκόμη καὶ καθαρὰ καὶ οἱ ἀνεμοὶ ἔπνεαν οὔριοι. «Εἶναι μερικά πράγματα πού δὲν πρέπει νὰ τὰ ἐξομολογεῖται κανεὶς, οὔτε στὸν ἑαυτό του ἀκόμη». «Εἴμεθα οἱ δεχτῆς τῆς πιὸ ἐξελιγμένης μορφῆς ἀντιμαχομένων τάσεων». «Θὰ πρέπει νὰ προσέξουμε τίς σχέσεις μας ἀπὸ τὴ ζωὴ τὴν ἴδια». Αὐτὰ ἦταν μερικά ἀπὸ τὰ σκληρὰ συμπεράσματα πού ἐνεπιστεύετο ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Οἱ ὥρες τῆς βαθιᾶς σιωπῆς παρεντίθεντο συχνότερα. Ἴσως αὐτὰ νὰ ἦταν τὰ ἐπακόλουθα μιᾶς ὀλοκληρωτικῆς γνωριμίας. Ἀπὸ τώρα καὶ νὰ πάει κοντὰ στίς στιγμῆς τῆς πλήρους ἀρμονίας θὰ ξεφύτρωναν καὶ οἱ στιγμῆς τῆς κριτικῆς. Καὶ ἦταν καιρός. Ἐγνώριζε ὁ ἕνας πάρα πολὺ καλὰ τὸν ἄλλο.

*

Μιὰ νύχτα περνώντας κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἄκουσα πιάνο. Ἦξερα ὅτι δὲν ὑπῆρχε τέτοιο πρᾶγμα στὸ σπίτι τοῦ Ντίνου. Κάποιος τώρα ἐμελετοῦσε πιάνο. Ἐπέρασα χωρὶς νὰ τὸν ζητήσω καὶ ἕκαμα ἕνα μακρινό, μοναχικὸ περίπατο. Ἡ βαθιὰ σιωπὴ ἐγέμιζε

τό στήθος μου και φούσκωνε τή διάθεση. Θυμοῦμαι πού έπερπάτησα πάρα πολύ μακρὰ. Ἔπιασα τὸ ἀκρογιάλι, ἀπὸ τὸ Ἄχταϊο, και χάθηκα στὴ σκοτεινὴ ἀπόσταση χωρὶς νὰ σκέφτομαι, ρουφώντας διαρκῶς σιωπὴ και σκοτάδι. Ὅταν θὰ ἐπέστρεφα σπιτί, θὰ εἶχα ἀσφαλῶς ὄρεξη γιὰ μελέτη, ἴσως ἀκόμη και γιὰ γράψιμο. Τὴν ἄλλην ἡμέρα ἐμάθαινα ἀπὸ τὸν Ντίνου ὅτι εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ μιὰ βδομάδα μαθήματα πιάνου. «Δὲ σοῦ εἶπα τίποτε, εἶπε, γιὰτί φοβόμουνα μὴ πως γελάσεις. Εἶσαι πολὺ εἴρων». «Εἴρων!» Ἐκπλητιτόμουνα.

Ἀπὸ τότε εἶχα πληροφορηθεῖ ὅτι εἶμουνα «εἴρων», ἓνα πράγμα πού δὲ μπόρεσα ἀκόμη νὰ τὸ διαπιστώσω γιὰ λογαριασμό μου ἢ νὰ πιστέψω τοὺς ἄλλους. Ἐχτὸς ἀν εἶναι εἰρωνεία τὸ νὰ προσπαθεῖ κανεῖς νὰ δημιουργεῖ ἓνα εὐτράπελο παραπέτασμα, γιὰ νὰ δεχτεῖ πάνω σ' αὐτὸ τὴν κυρία ζωὴ μὲ τὰ καμώματα της, ἢ ὅποια ἀρέσκειται νὰ φαίνεται πολὺ σοβαρὴ κάποτε χωρὶς κανένα σπουδαῖο λόγο. Ὅπως ὅποτε.

«Μὰ πότε θὰ μπορεῖς νὰ παίζεις;» τὸν ρώτησα, ἔτσι γιὰ νὰ μιλήσουμε φυσιολογικά, «πότε νομίζεις ὅτι θὰ μπορεῖς νὰ παίζεις;»

«Μετὰ τέσσερα, πέντε χρόνια» και ὕστερα μὲ τὴν προστατευτικὴ γαλήνη του, «ὅταν θ' ἀρχίσεις σοβαρὰ τὸ διάβασμα και τὸ γράψιμο, θὰ μπορῶ νὰ μὲνῶ ἐντελῶς μόνος και νὰ περιμένω τὴ συντροφιά σου ἐλεύθερος ἀπὸ ἄλλες σχέσεις». Καὶ ἡ σιωπὴ, ἢ βαριὰ σιωπὴ ἔριξε και πάλι τὸ βαρὺ παραπέτασμά της. Εἶχαμε μείνει μαζὺ ὡς ἀργὰ τὴ νύχτα, μὰ ἡ σιωπὴ διαφέντευε.

Μιὰν ἄλλη φορὰ, εἶχαμε κάμει ἓναν ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους μακρυνοὺς περιπάτους τῆς Κυριακῆς. Τὴν ἑβδομάδα ἐκείνη εἶχαμε δεῖ ἓνα ὠραῖο φιλμ και μιλούσαμε γιὰ τὴν τέχνη. Ἦταν «Οἱ τρεῖς φίλοι» τοῦ Ρεμάρκ. Τὸ πνεῦμα τοῦ ἔργου ἦταν, βέβαια, ἀντιπολεμικό, ἦταν ὁμως πολὺ ἀληθινὰ και καλλιτεχνικό. Βαθιὰ συγκίνηση διαπερνοῦσε ὀλόκληρὰ τὸ ἔργο και τὰ εὐρήματα ἢ τὰ ἐπεισόδια πού μειαχειρίστηκε ὁ συγγραφέας κυλοῦσαν μπροστὰ στὰ μάτια μας μὲ τὴ φυσικότητα πού παραδέχεται ἡ ζωὴ. Μὰς εἶχεν ἀρέσει και τοὺς δυὸ πάρα πολὺ. Πόσον ἀληθινὴ, καλλιτεχνικὰ ἀληθινὴ, ἢ σκηνὴ τοῦ μακρυνοῦ δρόμου μὲ τὰ κουρασμένα βήματα τῶν ζωντανῶν και στὸ πλευρὸ τους οἱ σκιῆς τῶν πεθαμένων νὰ παρακολουθοῦν παντοῦ. Δὲν ξέρω γιὰτί, αὐτὴ ἡ σκηνὴ μὰς εἶχε τόσο γοητέψει και τοὺς δυὸ. Οἱ πεθαμένοι και οἱ ζωντανοὶ νὰ ἐξακολουθοῦν μαζὺ τὴ ζωὴ τους!

Στὸ τέλος δοκιμάζαμε νὰ πλουτίσουμε τὴν πειρα μας μὲ ξεκαθαρισμένα συμπεράσματα. «Ἐκεῖ πού τελειώνει μιὰ ἱστορία, ἀρχίζει μιὰ ἄλλη. Γι' αὐτὸ πάντα ἡ τέχνη ἀφήνει ἓνα μέρος τοῦ κενοῦ πού ἔχουμε μέσα μας ἀπλήρωτο, ἀναγκαστικά δὲ ἀφήνει και μὰς ἀνικανοποίητους πρὸς ὀρισμένες κατευθύνσεις». Καὶ κεινος, ἀκοίμητος φύλακας τῶν ἀρμονικῶν σχέσεων τῆς ζωῆς, εὐαγγελιζόταν τὰ καλὰ της, ἐξαίροντας τίς ἀξίες της. «Ἐσὺ πρέπει ν' ἀρχίσεις ἀπὸ τὴν ἱστορία πού δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴ, οὔτε τέλος. Ἐπλαστήκαμε γιὰ ν' ἀγαπήσουμε και νὰ πεθανοῦμε. Ἐρχόμαστε μ' ἓνα χρέος και πρέπει νὰ φύγουμε ξοφλημένοι. Αὐτὴ τὴν ἱστορία πρέπει νὰ διηγθεῖς».

(ἔχει συνέχεια)

Ν. Σ. ΒΡΑΧΙΜΗΣ

HERBERT READ

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΕΝΟΣ ΠΟΛΕΜΟΥ :

ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥ ΠΟΥ ΠΕΘΑΙΝΕΙ

Ὁ Θεὸς πεθαίνει στὸ φῶς ἐτοῦτο πού σβύνει. Οἱ νοτιᾶς δέχονται
τὸ χυμένο μου πνέμα: δὲν εἶναι κανεὶς ν' ἀκούσει
τὴ στερνὴ μου λαχτάρα. Οἱ σκέψεις μου νά !

ἀνηχοῦν σ' ἓνα χτίσμα μὲ κλεισμένες

τις πόρτες: τὰ σαγόνια μου σφίγγουν παράξενοι μῦς

τὰ μέλη τοῦτα γίναν ἀναίσθητα. Στὴ δική μου τὴ θέληση

ἓνα δάχτυλο δὲ μπορῶ ν' ἀψηλώσω. Μονάχα ὁ νοῦς

σὰ σφαῖρα ψηλώνει χρουστάλλινη ἀπὰ στὸ παγωμένο ναβᾶγιο

ζυγιάζεται κεῖ, ἴσως στὸ κενὸ γιὰ νὰ πέσει

ἀκόμα νειρεβόμενος μί' Ἀφτοκρατορία στὴ Δύση

Κ' ἔτσι ἄφοβος μένει! Ὁ νοῦς θριαμβεύει ἀπάνω πτὴ σάρκα

διατάζοντας δρόση τοῦ κορμιοῦ σὲ πολὺ φριχτὸ κίνδυνο.

Τὸ κουράγιο δὲν εἶν' φυσικὸ στοὺς ἀθρώπους, μ' ἀπ' ἀγάπη γενιέται.

Ἀγάπη τῆς ζωῆς κι ἀγάπη νὰ δίνεις, ἀγάπη

ἀφτῆς τῆς θανάσιμης ὥρας, πὸν ὅλα ἡ ἀγάπη ζιτᾶ.

Πεθαίνω, μὰ ὁ θάνατος ἦταν γραφτό. Ἡ ζωὴ μου ἐδόθη,

ἡ μοίρα μου γράφτηκε ἀπ' ἀρχῆς σὰν τὰ χέρι

σὸν πόλεμο τοῦτο γυμνὰ βᾶστηξε ὄπλα. Τᾶλλα

τὴν τελειωτικὴ τούτη πρόσμεναν ὦρα.

Σὲ τέτια μία δόξα γιὰ πάντα νὰ ζῶ δὲ μποροῦσα.

Τ' ἀφροῦδι μου πέφτοντας σὰ μολυβένιο καφάσι

χυτᾶ τὸ σφιγμένο σαγόνι. Τὸ πέπλο τῆς σάρκας

στεφανώνει περίγυρα τὶς ἀλύγιστες τοῦτες γραμμὲς

μὲ πιυχῆς ποῦχουν ἐνὸς χαμογέλιου τὴν ἔφοκλη γνώρα.

Ἔτσι ἄστα τὴ δυνατὴ φθορὰ καὶ τὴ γῆς νὰ φιλήσουν:

τῆς σάρκας ξαφάνιση. Ἡ σαπουνόφουσα λέφτερη μένει

νὰ ξαπλώσει στοῦ κόσμου τὰ πέρατα ἢ ἐνάντια

στὰ κεντρόβολα ἀστέρια νὰ σπάσει. Τὰ στερνὰ λάμπουν φῶτα

ἀνάμεσα στὸ τέλειο κρύσταλλο: σπάνιο σὰν ἀγέρας φωσφόρισμα

τῆς ὀρυμνίας τοῦ μυαλοῦ. Πὰν' ἀπ' τὸν τάφο

καθάρια εἶν' ὅλα τὰ πράματα, κι' οἱ ἀπομνήσκει

εἶν' ξαναμμένη περιφρόνια, πάθη στὸ αἷμα μας μέσα,

τὸ κάθε χαμνὸ ἰδανικόν. Τυφλὲς συγχινήσεις

τὴν εἰκόνα ρημάζουν μὲ φτερὰ λαθεμένα.

Πρέπει ὁ νοῦς νὰ συλλάβει πρὶν ἢ καρδιὰ δολοπλέξει.

Στερνὸ φῶς ἀπάνω σὸν κόσμον, παραπαίοντας σ' ὀλοσκοτάδο

κενὸ τοῦ Μηδὲν τί λεπτόν, λαρωμένο

καμμιὰ μουσικὴ ἀπ' τὶς σφαῖρες κ' ἔτσι ξεσπώντας μ' ἓνα λυγμὸ

ἐνάντια στὰ στερνὰ

περιγιάλια τοῦ κόσμου

τόσ' ὠρισμένα

τόσο μικρὰ

Nichts.

Ἑλληνικὴ Ἀπόδοση Ν. ΑΠΗΛΙΩΤΗ.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΝΘΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ

Ὁ θάνατος τοῦ μεγάλου ἐκ Κρήτης γλωσσολόγου *Γεωργίου Χατζιδάκι*, ὁ ὁποῖος συνέβη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς γερμανικῆς κατοχῆς τῆς Ἑλλάδος, εἶναι γεγονός, τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ ἀσφαλῶς ἀπορατήρητον ἀπὸ ὅλον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Ἡ μορφή τοῦ διαπρεποῦς ἐπιστήμονος, ὁ ὁποῖος ἐπὶ πολλὰς δεκάδας ἐτῶν ἐμόρφωσε τὸς νέας γενεὰς τῶν φιλολόγων καὶ ὁ ὁποῖος ἀνεμίχθη ἐνεργότατα εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἔπειτα μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἐπὶ 60 σχεδὸν ἔτη, διακατέχει τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ τοποῦ τούτου ὅσον ἴσως κανενὸς ἄλλου πνευματικοῦ παράγοντος αὐτοῦ. Τὰ ὀλίγα λόγια, τὰ ὁποῖα κατωτέρω παραθέτει εἷς ἐκ τῶν τελευταίων μαθητῶν του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν βαθεῖαν ἐκτίμησιν πρὸς τὴν ὑπέροχον μορφήν καὶ πρὸς τὸ τεράστιον ἔργον τοῦ μεγάλου καθηγητοῦ.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὸν Γεώργιον Χατζιδάκιν ἐξετιμῶμεν ὡς νεαροὶ φοιτητὰι περισσότερον διὰ τὴν μεγάλην ἐπιστημονικὴν του σοφίαν καὶ διὰ τὴν αὐστηρότητά του ὡς καθηγητοῦ παρὰ ὡς μεγάλην καὶ εὐρυτάτης σημασίας νεοελληνικὴν πνευματικὴν μορφήν. Ἐγνωρίζομεν ὅτι ἦτο ὁ πρόμαχος τῆς καθαρευούσης ἐναντίον τοῦ μαλλιαρισμοῦ καὶ ὁ βαθὺς γνώστης τῆς ἐπιστήμης του, ἂν καὶ καλὰ-καλὰ δὲν εἴμεθα τότε εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμῶμεν τὴν τεραστίαν σημασίαν πού εἶχεν ἡ γλωσσολογία ὡς φιλοσοφία τῆς γλώσσης καὶ τὴν ὁποίαν ἐξεπροσώπει ὡς καθηγητῆς ὁ Γεώργιος Χατζιδάκις εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Διατηροῦμεν ἀκόμη βαθεῖαν καὶ ζωηροτάτην τὴν ἀνάμνησιν τοῦ αὐστηροῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον ἔκρινε τοὺς μέλλοντας καθηγητὰς τῶν γυμνασίων καὶ δὲν ἐδίσταζε νὰ ἀντιμετωπίῃ μὲ τὴν ἰδικὴν του ἀνωτερότητα, τὴν ὁποίαν ἦντλει ἀπὸ τὴν ἰσχυράν του προσωπικότητα, τὰ εὐεργετικά διὰ τοὺς στρατευομένους φοιτητὰς μέτρα τοῦ τότε Ὑπουργείου Παιδείας (1919-23). Ἦμην μάρτυς μιᾶς σκηνῆς, καθ' ἣν ἐξεταζόμενος ἕνας ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν γλωσσολογίαν ἐπὶ πτυχίῳ καὶ ἀγνοῶν στοιχειώδη πράγματα τῆς ἐπιστήμης ταύτης—πρᾶγμα πολὺ σύνηθες δυστυχῶς—προέβαλε πρὸς δικαιολόγησίν του εἰς τὸν ἐξετάζοντα καθηγητὴν τὸν ἰσχυρισμόν: «Κύριε καθηγητά, πρέπει νὰ λόβετε ὑπ' ὄψιν ὅτι ἤμην ἐπὶ 10 χρόνια στρατιώτης». Κεραυνοβόλος ἐπηκολούθησεν ἡ ἀπάντησις τοῦ καθηγητοῦ Χατζιδάκι: «Παιδί μου, παιδί μου. Ἡ πατρίς μορεῖ νὰ σοῦ στήσῃ μεγάλον ἀνδριάντα, ἐγὼ τώρα σοῦ βάζω μίαν μονάδα!». Διὰ τῆς ἀπαντήσεως του ταύτης δὲν ἤθελεν ἀσφαλῶς νὰ ὑποτιμῆσῃ τὴν συμβολὴν εἰς τὸν πολεμικὸν ἀγῶνα τοῦ ὑποψηφίου φιλολόγου—

ἐγνώριζε, τι ἐσήμαινε πολεμικός ἀγών πολὺ καλὰ ὁ ἐπαναστάτης καὶ ὀρεσίβιος ἐκεῖνος μαχητὴς τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος καθηγητῆς, ἀλλ' ἤθελε περισσότερον νὰ δείξῃ, πῶς ἔπρεπεν ἓνας νὰ ξεχωρίζῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος ἐν πολέμῳ τοῦ πρὸς αὐτὴν καθήκοντος ἐν εἰρήνῃ.

Αὐτὰ ἐγνώριζομεν ὡς φοιτηταί. Σήμερον ὅμως ὅταν ἀνασκοποῦμεν ὄριμοι πλέον ἄνθρωποι τὴν μορφήν τοῦ Γεωργίου Χατζιδάκι, τὴν βλέπομεν μὲ πολὺ διαφορετικὸν φακόν. Βλέπομεν εἰς τὸ πρόσωπόν του ὅτι ἐνεσαρκοῦτο ὡς εἰς τελευταῖον ἀντιπρόσωπον ὅλη ἡ μεγάλη ἐπιστήμη τοῦ προσφάτου δι' αὐτὸν παρελθόντος ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ πᾶσαν αὐτῆς ἐκδήλωσιν, ἢ ἐπιστήμη, τὴν ὁποῖαν ἐκαλλιέργησαν ἄνδρες ὡς ὁ Παπαρρηγόπουλλος, ὁ Κόντος, ὁ Βάσης, ὁ Δ. καὶ Γ. Βερναρδάκις κλπ., οἱ ὅποιοι ἐξέλιπον πλέον δυστυχῶς ὀριστικὰ ἀπὸ τὸ πνευματικὸν κέντρον τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Χατζιδάκις νεώτερος σχεδὸν πάντων τούτων εἶτε συνεργαζόμενος εἶτε ἀντιτιθέμενος πρὸς αὐτοὺς εἶχε παραλάβει παρ' αὐτῶν ὅλην τὴν μεγάλην τῶν δημιουργικότητα καὶ ἀπέβλεψεν εἰς τὴν δημιουργίαν νέων ὀριζόντων διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην προσαρμοζομένων περισσότερον πρὸς τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Εἰς τοῦτο τὸν ὑπεβοήθησεν ἡ νέα διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐπιστήμη, ἢ γλωσσολογία, τὴν ὁποῖαν ἐκαλλιέργει. Δι' αὐτὸν ἡ γλῶσσα ἦτο ἡ κυριωτάτη ἔκφρασις τῆς ψυχῆς, τῆς συνειδήσεως τοῦ ἔθνους καὶ ὡς τοιαύτη ἔπρεπε νὰ μελετηθῇ ὄχι ὡς νεκρὸν δημιούργημα, ἀλλ' ὡς ζῶσα ἔκφρασις τῆς ὑπάρξεώς του. Ὅ,τι ἔκαμε διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ὁ Παπαρρηγόπουλλος ἐξάρας τὴν σημασίαν αὐτῆς ὡς ἐνὸς συνολικοῦ εἶναι διὰ πάντας τοὺς χρόνους καὶ περιόδους, τὸ αὐτὸ ἔκαμε καὶ ὁ Χατζιδάκις διὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τὴν ὁποῖαν ἐξελάμβανεν ὡσαύτως ὡς ἐνιαίαν καὶ συνεχῆ. Ὑπῆρξε συνεπῶς ὄχι μόνον ὁ πρῶτος μεγάλος ἐπιστήμων γλωσσολόγος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἀναδειχθεὶς διὰ τοῦ τῷ 1892 ἤδη ἐκδοθέντος γερμανιστί νεανικοῦ τοῦ ἔργου *Einleitung in die neugriechische Grammatik*, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε τὴν βᾶσιν πασῶν τῶν μετέπειτα ἐπιστημονικῶν τοῦ ἐργασίων, ἀλλὰ καὶ ὁ πρῶτος γλωσσολόγος, ὁ ὁποῖος διεῖδε καὶ ἀνέλυσε τὴν συνέχειαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς ἐνιαίας μορφῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν σημερινῶν βαδίζων ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ κορυφαίου νεοἑλληνος φιλολόγου Κοραῆ. Ἐρμήνευσε τὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν γλῶσσαν μὲ τὰς διαλέκτους καὶ τὰ ἰδιώματά της ὡς συνέχειαν τῆς προφορικῆς παραδόσεως τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς κληροδοτηθείσης διὰ τῆς κοινῆς καὶ πέραν ἀκόμη διὰ τῆς ἀττικῆς διαλέκτου, ὀρθῶς δὲ καθώρισε τὴν νεοἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡς ἔχουσαν σχέσιν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ὄχι ὡς ἡ ἰταλικὴ πρὸς τὴν λατινικὴν, τῆς ὁποίας εἶναι αὕτη παραφύαξ, ἀλλ' ὡς οὖσαν συνεχῆ ἐξέλιξιν ἐκείνης. Ἐνῶ δὲ δὲν ὑπετίμησε τὴν σημασίαν τῆς μεσαιωνικῆς γλώσσης τῶν Ἑλλήνων, ἐτοποθέτησε τὴν δημιουργίαν τῶν ἀττικιστῶν τῶν χρόνων ἐκείνων εἰς τὸ περιθώριον, ἵνα προσδώσῃ

εις τὴν προφορικὴν παράδοσιν τὴν διασωθεῖσαν εἰς τὰ λαϊκώτερα δημιουργήματα τὴν πρέπουσαν σημασίαν.

Βασικαὶ τῆς ἑλληνικῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην μελέται εἶναι αἱ δημοσιευθεῖσαι εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν «Ἀθηνᾶ» τοῦ ὁμώνυμου συλλόγου, τὸν ὁποῖον οὕτως μετὰ τοῦ Σπ. Βάση ἰδρύσας ἀνέδειξε διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς συνεργασίας του εἰς πρώτης τάξεως ἐπιστημονικὸν ἴδρυμα. Καὶ ἄλλαι σημαντικαὶ μελέται τοῦ ἔδημοσιεύθησαν εἰς ἄλλα ἑλληνικὰ καὶ ξένα περιοδικά, ὧν πλεῖστα συνεκεντρώθησαν εἰς τοὺς δύο τόμους τῶν Μεσαιωνικῶν καὶ Νέων Ἑλληνικῶν τοὺς ἐκδοθέντας εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Μαρσαλῆ (1905/7). Αἱ ἐργασίαι αὗται καὶ αἱ μετέπειτα ἐπὶ ἀναλόγου βάσεως δημοσιευθεῖσαι εἰς περιοδικά, ὡς ἡ Glotta, τὰ Βυζαντινὰ Χρονικὰ Πετροπόλεως, Πρακτικὰ ξένων Ἀκαδημιῶν κλπ. (βλ. περὶ πάντων τούτων Γ. Ἀναγνωστόπουλλον ἐν τῷ περὶ Γ. Χατζιδάκι ἄρθρῳ τῆς Μ. Ἑλληνικῆς Ἑγκυκλοπαιδείας) δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσι μνημειῶδες καὶ αἰ οὐσιαστικώτεροι καὶ ἀντιπροσωπευτικώτεροι τῶν ἐπιστημονικῶν ἀντιλήψεων τοῦ ἀνδρὸς περὶ ἐνιαίας μορφῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς ἐξελίξει. Παρὰ τὰς λοιπὰς δ' ἑλληνικὰς διαλέκτους καὶ ἡ Κυπριακὴ διάλεκτος τόσον ἡ ἀρχαία ὅσον καὶ ἡ σύγχρονος κατέλαβε σημαντικὸν μέρος τῶν συγκριτικῶν αὐτοῦ τούτων μελετῶν.

Ἐν ταῖς ἐρεῦναις του ταύταις περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν διαλέκτων αὐτῆς ὁ Χατζιδάκις ἐξετίμησε τὰ μάλιστα τὴν σημασίαν τῆς γλωσσικῆς ἐξελιξεως καὶ συνεπῶς τὴν δι' αὐτῆς δημιουργηθεῖσαν σύγχρονον λαλουμένην γλῶσσαν μέχρι τοσοῦτου βαθμοῦ, ὥστε διεκήρυττεν ὅτι «ἐπάνοδος εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ξενοφῶντος θὰ εἶναι ἔθνικόν δυστύχημα». Ἄλλα πλὴν τῶν ἐργασιῶν τούτων μὲ τὸ ἐιδικώτερον των ἑλληνικῶν ἐνδιαφέρον ἄλλα του ἔργα ἔχουσι τὸν χαρακτήρα γενικῶν περὶ γλώσσης ἐργασιῶν. "Ἄξιοι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι παρὰ τὰ Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικὰ οἱ τρεῖς τόμοι τῶν Ἀκαδημεικῶν Ἀναγνωσμάτων, ὧν οἱ δύο πρῶτοι ἐν τῇ Μαρσαλείῳ Βιβλιοθήκῃ (1902/4) ἐκδοθέντες, ἐσχάτως δὲ ἀνατυπωθέντες περιλαμβάνουσι τὴν Γραμματικὴν τῆς ἑλληνικῆς, τῆς λατινικῆς καὶ ἐν μέρει τῆς Ἰνδικῆς γλώσσης. Ὁ τρίτος τόμος ἐκδοθεὶς κυρίως διὰ τοὺς φοιτητάς (1915) περιέχει τὴν Γενικὴν Γλωσσικὴν καὶ εἶναι ἄριστον βοήθημα διὰ πάντα ἐνδιαφερόμενον νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν γλωσσικὴν ἐπιστήμην. Πρὸς τὸν μορφωμένον κόσμον ἀπευθύνεται καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ γενομένη ἐξελληνίσις τῆς Συγκριτικῆς Γλωσσικῆς τοῦ Whitney—Jolly ὡσαύτως ἐκδοθεῖσα εἰς τὴν Μαρσάσειον Βιβλιοθήκην (1898) καὶ ἡ Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐκδοθεῖσα εἰς τὴν β' σειρὰν τῶν ἐκδόσεων τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἄρθρα καὶ μελέται ἔδημοσιεύθησαν εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς ἐπετηρίδας τῶν Φιλοσοφικῶν Σχολῶν τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης καὶ εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, παρὰ τὰ ἀνωτέρω ἀναφερθέντα

ἐπιστημονικὰ δημοσιεύματα ἑλληνικὰ καὶ ξένα. Πλεῖστα τῶν δημοσιευμάτων περιελήφθησαν ἀνατυπωθέντα εἰς τὰς Φιλολογικὰς καὶ εἰς τὰς Γλωσσολογικὰς Μελέτας αὐτοῦ (1911 καὶ 1901) ὡς καὶ εἰς τὰς Γλωσσικὰς Ἐρεῦνας, αἱ ὁποῖαι ἐξεδόθησαν πρὸ τινος μερίμνης τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (1934). Εἰς πλείστας τῶν μελετῶν του τούτων ὁ Γεώργιος Χατζιδάκις ἀντέκρουσεν ἐσφαλμένας ἀπόψεις κορυφαίων ἐπιστημόνων, ὡς τοῦ Dietrich, τοῦ Krumbacher, τοῦ Kretschmer κ.ά., εἰς ἄλλας δὲ καθώρισεν ὀριστικῶς τὴν ὀρθογραφίαν πλείστων ἑλληνικῶν λέξεων.

Ἐκφεύγει τῶν ὀρίων τοῦ παρόντος σημειώματος ἡ λεπτομερὴς ἀνάλυσις τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τοῦ κορυφαίου γλωσσολόγου, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ πράγματι κολοσσὸν συγγραφικῆς δυνάμεως καὶ τέχνης. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ παραλίπω νὰ μνημονεύσω, εἶναι ὅτι ὁ Γεώργιος Χατζιδάκις καὶ εἰς τὰ βαθύτερά του ἐπιστημονικὰ δημοσιεύματα εἶναι εὐληπτος εἰς μέγιστον βαθμόν, σαφὴς καὶ ἀκριβολόγος παρὰ τὸν τεράστιον ἐπιστημονικόν του πλοῦτον, ὥστε δικαίως θὰ πρέπη νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ὁ σοφὸς ἐπιστήμων γλωσσολόγος, ὁ ὁποῖος ἐνεσάρκωνε τὴν ἀρχήν, τὴν ὁποῖαν πάντοτε ἀπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς καθέδρας ἐκήρυσσε: «σοφὸν τὸ σαφές».

Ἄλλ' ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ Χατζιδάκι ἐκτείνεται πολὺ πέραν τῶν ὀρίων τοῦ σοφοῦ ἐπιστήμονος καὶ τοῦ μεγάλου ἐρευνητοῦ. Διότι ἡ ἐπίδρασις του εἰς τὴν ὅλην πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους ὑπῆρξε τεραστία. Εὐρεθεὶς ἐν μέσῳ τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων ἀπόψεων ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἠκολούθησε μέσην ὁδόν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκτιμῶν τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν μὲ τὸς διαλέκτους καὶ τὰ ἰδιώματά της, τὴν ὁποῖαν διαρκῶς ἐμελέτα ὡς συνέχειαν τῆς ἀρχαίας καὶ οὐχὶ ὡς παραφθορὰν της, ὡς ἄλλοι τινὲς σύγχρονοί του ἐκήρυσσον, ἀφ' ἑτέρου δὲ γοητευόμενος ὑπὸ τῆς ἀρχαίας κληρονομίας καὶ μὴ ἀρνούμενος αὐτήν. Θαυμαστῆς τοῦ Κοραῆ ἠθέλησε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ καὶ νὰ τὸν συμπληρώσῃ εἰς τὰς γλωσσικὰς του πεποιθήσεις. Κατέληξε, μελετῶν τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰς ἀρχὰς καὶ κανόνας ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, τοὺς ὁποῖους διειτύπωσεν εἰς τὴν Γενικὴν του Γλωσσικὴν καὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης καὶ οἱ ὁποῖοι προσεγγίζουσι πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ Κοραῆ.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κυρίως ἔκαμνε τὸν Χατζιδάκιν νὰ τρομάζῃ ἦτο ἡ τεχνητὴ καὶ βιοαῖα ἐξέλιξις τῆς γλώσσης, τὴν ὁποῖαν ἐπεδίωκεν ἡ τάξις τῶν μαλλιαρῶν. Τούτους ἐκτύπησεν ἀμειλίκτως καὶ ὡς λογοτέχνας καὶ ὡς ἐκπαιδευτικούς καὶ ὡς ἐπιστήμονας. Ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ πρὸς τὸν πολὺν Krumbacher, πρὸς ὃν ἡ ἀπάντησις δημοσιευθεῖσα μετὰ τῆς περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι γλωσσικοῦ ζητήματος μελέτης αὐτοῦ εἰς τὴν Μαράσσειον Βιβλιοθήκην (1905) ἀποδεικνύει καὶ πάλιν τὴν μεγάλην του ἐπιστημονικὴν ἀξίαν καὶ βαθύτητα. Ὡν δεινὸς ἀγωνιστῆς ἀνέλαβεν ἐν τῇ αὐτῇ Βιβλιοθήκῃ τὴν ἐκδοσὶν ἰδίας σύντομωτέρας μελέτης γερμανιστὶ ὑπὸ τὸν

τίτλον *Die Sprachfrage in Griechenland* (1905) πρὸς διαφώτισιν τοῦ γερμανικοῦ ἐπιστημονικοῦ κοινοῦ ἐπὶ τοῦ προβλήματος τούτου, ἵνα μὴ ἀφήσῃ τὸ ἔδαφος νὰ σεισθῆ ἕκ τῶν ἀντιθέτων πεποιθήσεων τοῦ Krumbacher. Εἰς τὸ ὄλον ζήτημα ἀπέδωσεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Χατζιδάκις τεραστίαν σημασίαν, ὡς ἀποδεικνύει ἡ πρώτη του μελέτη «Βάσανος τοῦ ἐλέγχου τοῦ Ψευδαττικισμοῦ» (1884), καὶ μετέπειτα ἄλλη ἐργασία ὑπὸ τὸν τίτλον «Γεννηθῆτω φῶς, ὁ μαλλιαρισμὸς εἰς τὰ δημοτικά σχολεῖα» (1920), ἄρθρα εἰς τὴν ἔφημερίδα «Ἐμπρὸς» κλπ. Ἐθεώρει τὸ ζήτημα ὄχι μόνον ὡς ἐπιστημονικόν, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ὡς ἔθνικόν.

Εἰς τὴν μεγάλην ταύτην διένεξιν, εἰς ἣν εὗρεν οὗτος κορυφαίους ἀντιπάλους, γλωσσολόγους, λογοτέχνας, ἐκπαιδευτικούς, πολιτικούς κλπ. ἡ μετέπειτα ἐξέλιξις δὲν ἐδικαίωσε τὸν ἀγῶνά του, ἀλλ' ἐν τούτοις παραμένει οὗτος ὡς σημαντικὸν δεῖγμα ἐπιστημονικῆς ἰσορροπίας καὶ πίστεως εἰς τὴν ἀξίαν αὐτῆς. Ἡ πίστις του αὕτη ἀπέρρεεν ἐκ τῆς βαθείας μελέτης καὶ ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ ἐρεῦνης μᾶλλον παρά ἐκ προσωπικῆς προτιμήσεως μιᾶς λοχοτεχνικῆς-καλωλογικῆς μορφῆς. Ὅτι ἀνεχάιτισε διὰ τοῦ ἀγῶνος του τούτου εἰς μεγάλον βαθμὸν ἕνα κατήφορον, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀρνηθῆ, τουλάχιστον διὰ περίοδον δεκάδων εἰῶν, ὅπως δὲν δύναται καὶ ἐξ ἀντιθέτου νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι ἔδειξε τὸν δρόμον πού ἔπρεπε τὸ ἔθνος νὰ ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν λογοτεχνικὴν του παραγωγὴν. Ἐν τούτοις παρέμεινεν ἕνας μεγάλος ἀγωνιστής, καὶ σήμερον ἀκόμη ἀμφότεραι αἱ ἀντιμαχόμεναι ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος παρατάξις καταφεύγουσι πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἀπόψεών των εἰς τὰ ἐπιστημονικά πορίσματα τοῦ Χατζιδάκι, ὅπως ἐβεβαίωσε, πλὴν ἄλλων, καὶ ἡ πρόσφατος «δίκη τῶν τόνων».

Ὅπως εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, τοιοῦτοτρόπως ὑπῆρξεν ὁ Χατζιδάκις ἕνας μεγάλος ἀγωνιστής καὶ εἰς ἄλλο πρωτίστως ἔθνικῆς ἀξίας ζήτημα, ἐννοῶ τὸ τῆς ἑλληνικότητος τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς συγχρόνου Μακεδονίας. Εἶναι γνωστοὶ οἱ ἀγῶνες, τοὺς ὁποίους κατέβαλλον Βούλγαροι πρὸ παντὸς ἐπιστήμονες, ἐνισχυόμενοι καὶ ὑπὸ ἄλλων Εὐρωπαίων, διὰ νὰ ἀποδείξωσι τὴν σλαυικὴν σύνθεσιν τοῦ συγχρόνου μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν μὴ ἑλληνικότητα τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας. Ὁ Γεώργιος Χατζιδάκις ἀπεδύθη εἰς ἕνα μεγάλον ἐπιστημονικὸν ἀγῶνα καὶ εἰς τὸ πεδῖον τοῦτο ὑπῆρξε νικητῆς. Παρέλαβε τοὺς ξένους ἐπιστήμονας μέσα εἰς τὴν λαβίδα τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης καὶ ἔθαψεν ὀριστικῶς ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως τοὺς ἀνθελληνικοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν προκατειλημμένων ἢ τῶν ὑστεροβούλων ἐπιστημόνων τῶν ὑπηρετούντων τὴν ξένην πολιτικὴν, ὡς τοῦ Kazanow κ.ἄ. Ἐζῆσε δ' εὐτυχῶς νὰ ἴδῃ τοὺς ἀγῶνάς του στεφομένους ὑπὸ ἐπιτυχίας ὄχι μόνον διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν πολιτικῶν δικαίων τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ μεγάλου μέρους τῆς Μακεδονίας μετὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναγνωρίσεως ὑπὸ τοῦ μεγαλύτερου τμήμα-

του τοῦ ξένου ἐπιστημονικοῦ κόσμου τῆς ὀρθότητος τῶν ἀπόψεών του περί ἑλληνικότητος τῆς Μακεδονίας. Ἐν τῇ ἐρευνῇ τοῦ ζητήματος τούτου δὲν περιωρίσθη—καὶ τοῦτο πολὺ ὀρθῶς—εἰς τὴν ἀνάλυσιν μόνον τῶν γλωσσικῶν ἐπιχειρημάτων, ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν ἐν γένει ἱστορίαν τῆς χώρας, τὴν θρησκείαν, τὰ πολιτικὰ καὶ λοιπὰ ἔθιμα. εἰς ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὴν βασικωτέραν ἀπόδειξιν τῆς ἑλληνικότητος τῆς χώρας ταύτης (πρβλ. Wilcken, Berne κλπ). Ἐβοηθεῖτο πρὸς τοῦτο καὶ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν του γνώσεων, τὰς ὁποίας συνεδύαζε πρὸς τὰ πορίσματα τῆς γλωσσολογικῆς του ἐπιστήμης.

Τοιοῦτο εἶναι εἰς πολὺ γενικὰς γραμμάς τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου γλωσσολόγου Γεωργίου Χατζιδάκι, διὰ τὸ ὁποῖον οὗτος ἐτιμήθη ὄχι μόνον ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ἐν Εὐρώπῃ γενόμενος ἐπίτιμος διδάκτωρ Πανεπιστημίων αὐτῆς καὶ μέλος τῶν κυριωτέρων Ἀκαδημιῶν τῆς. Τὰ φῶτά του ἐχρειάσθησαν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Δὲν ἐδίστασε καὶ εἰς ἀμφοτέρα τὰ ἰδρύματα ταῦτα νὰ προσφέρῃ τὴν πεῖραν καὶ τὸ κῦρός του. Ἄλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν περὶ πάντων τούτων νὰ ὁμιλήσωμεν τώρα. Ἐζήτησα εἰς τὰ στενὰ ὄρια τοῦ σημειώματος τούτου νὰ δώσω μόνον ἀπλὴν σκιαγραφίαν τῆς πολλῆς δράσεως αὐτοῦ καὶ τοῦτο ὡς ἓνα ἐλάχιστον φόρον τιμῆς πρὸς τὸν ἄνδρα, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλω ἓνα μέγαλον μέρος τῆς μικρᾶς μου ἐπιστημονικῆς περὶ τὴν γλῶσσαν καταρτίσεως. Ἡ κολοσσιαία ἐπιστημονικὴ τοῦ ἐργασία θὰ παραμένῃ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἐπιστήμονας ὡς μεγάλη βαρύνουσα κληρονομία. Εἶναι βεβαίως ἀληθές ὅτι σχολὴν γλωσσολογικῶν ἐρευνῶν δὲν ἐδημιούργησεν ὁ Χατζιδάκις, ἀλλὰ καὶ ἄνευ αὐτῆς εἶναι οὗτος τόσοσιν μεγάλη προσωπικότης, ὥστε δικαίως δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὁ πατήρ τῆς γλωσσολογίας ἐν Ἑλλάδι. Ἐπὶ ἔτη πολλὰ θὰ ἐξακολουθῇ ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος αὐτῆς νὰ ἀντλή ἀπὸ τὸν Χατζιδάκιν ὡς ἀπὸ πηγὴν ἀκένωτον τὰς ἐπιστημονικὰς του γνώσεις καὶ αἰώνιον θὰ διατηρῇ τὴν ἐκτίμησιν πρὸς τὸ μέγα, τὸ κολοσσιαῖόν του ἔργον.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Η ΜΕΤΑΝΟΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Α) Η ΔΕΗΣΗ

Μέσ' τὸ γαλάζιο διάφανο τοῦ Ἀπείρου
 στὸ θεῖο Θρόνο δλόγυρα χυμένη
 χρυσόσκονη λαμπύριζε· κι' ἄγνη διαβαίνει
 στὸ ἄβλο φῶς τῶν Ἁγίων ἢ εὐτυχία.

Δειλὴ προσμένει τώρα ἡ ψυχὴ μου
 τ' ἀνάβλεμμα τὸ θεῖο νὰ εὐδοκήσει
 ἀπ' τὴ βουβὴ ἀγωνία νὰ τὴ λύσει
 μ' ἀγάπη καὶ συμπόνια λούζοντάς τη.

«Πατέρα μου, τὸ ξέρω πὼς μπορούσες
 τοὺς τόσους στοχασμοὺς νὰ ξεδιαλύνεις·
 στὴν ἀγωνία τούτη μὴ μ' ἀφίνεις·
 κάνε τὴν κρίση Σου καὶ πές μου.

Ἄνάξιος δοῦλος Σου ἐγὼ πὼς εἶμαι
 ἐδῶ μπροστά Σου τὸ ἔχω νοιώσει,
 καὶ τὴ μετάνοια μου, Κύριε, τὴν τόση
 παρακαλῶ Σε δέξου την, κἄν τώρα.

Τὸ τάλαντο ποὺ ἡ ἄπειρή Σου ἢ Ἀγαθότη
 μού· χάρισε, πές τόχα ξεχασμένο·
 στ' ἀνάξια τὰ χέρια μου χαμένο
 σὰν νᾶτανε τὸ δῶρο τῆς Ζωῆς Σου.

Μέσ' τᾶλικο τὸ γαῖμα τῆς καρδιάς μου
 πυρὴ τὴ θεία ἐννοιωθα πνοή Σου·
 Μὰ πίστεψα στὰ λόγια ποὺ οἱ δικοί σου
 ἀνθρώποι τάχα μοῦχαν εἰπωμένα.

Ἄρνήθηκα — δὲν τόλμησα ποτέ μου
 τὰ πλούσια τ' ἀγαθὰ ποὺ ἔχεις σκορπίσει
 κι' ἔκανες ἄξια τὴ ζωὴ γιὰ νὰ τὴ ζήσει
 ὁ ἄνθρωπος, κι' ἐγὼ νὰ δοκιμάσω.....

Τοῦ Οἴκτου Σου τὸ βλέμμα μὴ μοῦ ρίχνεις
 κι' ἡ συγκατάβασή Σου μὲ πληγώνει.
 Συμπόνια τὸ χιμὸγελό Σου φανερῶνει
 γιὰ ἡ δίκαιη ὀργή Σου ὅλο σιμώνει·

Μὰ πρὶν τὸ θεϊκό Σου στόμα ἀνοίξεις,
 αὐστηρὰ ἢ θωριά Σου νὰ κυττάξει
 πρὸς ὅλους τοὺς Ἁγίους καὶ νὰ προστάξει
 τὴ γλεύη ποὺ μαντεύω νὰ κρατήσουν.

Νοιώθω πὼς τὴ Ζωὴ τὴν ἔχουν ζήσει,
κι' εἶναι γι' αὐτοὺς ὑπέρτατη εὐτυχία
στοῦ Παραδείσου μέσα τὴν ἀργία
τὴν ἁμαρτία τῆς Ζωῆς ν' ἀναθιμοῦνται.

Μά, Κύριε, μακροθύμησε σὲ μένα.
Κάμε στὸν κόσμον πίσω νὰ γυρίσω
καὶ τὴ ζωὴ πού θέλησες νὰ ζήσω
τώρα πού πιά μὲ φώτισε ἡ Ἄληθεια!»

Θ. ΤΑΝΤΑΛΟΣ

ΤΟ ΕΡΩΤΙΚΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟ

ἮΟ κ. Π. Ξιούτας δημοσίεψε τὸ πρῶτον ἐρωτικὸν ἀλφάβητον ἀπὸ χειρὸς γραφοῦ («Ἀπὸ τὰ τραγούδια μας», σ. 119—121) Δωπέρα δημοσιέβεται τὸ πρῶτον ἀλφάβητον γραμμένον ἀπὸ τὸ στόμα ἑνὸς χωρικοῦ. Εἶναι φανερόν πὼς τὸ ποίημα εἶναι ἀρκετὰ παλιὸν κ' ἔχει κάτι πλιότερον ἀπὸ τὸ συνηθισμένον λυρισμὸν πού συναντᾶμε στὰ Κυπριώτικα τραγούδια.]

Α	Ἄλφα θέλω ν' ἀρχινήσω
κόρη, γιὰ νὰ σ' ἀγαπήσω.	Ν	Νέα εἶσαι ὠραιότατη
κι' ἐμὲν ὁ νοῦς μου πιδὸν ἐγάθη.
Β	Βῆτα βέβαια σὲ λέγω
πὼς γιὰ νὰ σὲ πάρω θέλω.	Ξ	Ξένος εἶμαι ποιὸς μὲ πιάννει
σὰν μὲ παίρνει τὸ ποτάμι;
Γ	Γάμμα γένουμαι κομμαθία
γιὰ τὰ θικό σου μάβρ' ἀμμάθια.	Ο	Ὅμοιρό μου πορτοκάλλι
τίς σου τᾶδωσε τὰ κάλλη;
Δ	Δέλτα δὲν σοῦ φανερώνω
τῆς καρτούλας μου τὸν πόνο.	Π	Πᾶρε λέγω τὸ μαχαίρι
ἀπὸ τὸ δεξιὸν σου χέρι.
Ε	Ἐ—ψηλὸν μου κυπαρίσσι
ρίχνεις τὴν δροσιὰ θικιὰ βρύση.	Ρ	Ρόδος εἶσαι καὶ μυρίζεις
καὶ τοὺς νέους δαιμονίζεις.
Ζ	Ζήτα ζώννουμαι τὰ φίδικια
γιὰ τὰ θικό σου μάβρα φρύθικια.	Σ	Στὰ φιλήματά μ' ἀπάνω
ὅτι ξαίρω τὰ ξεγάννω.
Η	Ἡττα ἡ ζωὴ μου γάθη
γιὰ τὸ ἰδικὸν σου νάζι.	Τ	Τὸ πουλλί μου τὸ ποίλλι μου
καρωμένον ² ἔν μαζί μου.
Θ	Θήτα θάνατος μ' ἔδιαν
παρὰ τέθκοιαν τυραννίαν.	Υ	Ἵψηλό μου κυπαρίσσι
ρίχνεις τὴν δροσιὰ θικιὰ βρύση.
Ι	Γιώτα γένουμαι γιοφύριν
νὰ περνᾶς, χρυσὸ ζαφείρι.	Φ	Φύλαττε τὰ θικό σου μάθικια
γιατὶ γίνομαι κομμαθία.
Κ	Κάππα κάμνω νὰ περᾶσω
νὰ σὲ δῶ καὶ νὰ γελάσω.	Χ	Χάθη ὅλο μου τὸ γιαιῖμα
γιὰ τὸ ἔδικόν σου θέμα.
Λ	Λάβδα λένουμαι ¹ κι' ἂν δὲ σὲ δῶ
ξέβα κόρη στὸν χορό.	Ψ	Ψάλλω, τραγουδῶ φωνάζω
καὶ γιὰ σὲ διασκεδάζω.
Μ	Μῆλον μου τοῦ παραδείσου
χάδια πόσσει τὸ κορμί σου.	Ω	Ὡμέγα τελειώνει
κι' ἡ ἀγάπη μου μερώνει.

ΣΗΜ.—Ἵπαγόρευση Τσοουλή Σάββα, ἀπὸ τὸ Γέρι, 77 χρονῶν, πού δὲν
ξαίρει γράμματα, 1942.

Ν. Χ. ΚΟΝΟΜΗΣ

1) Λέξη ἀγνωστὴ μου. Ἵσως παραφθορὰ ἄλλης λέξης. 2) Θυμωμένο.

ΕΠΙΘΑΝΑΤΙΟ

—Νά χορέψουμε! Ναι, μ' ἀρέσει ὁ χορός, μὰ θὰ χορέψω μόνος μου, τὸ τελευταῖο καὶ ὠραιότερο χορὸ τῆς ζωῆς. Μιά ἄλλη ντάμα μὲ καλεῖ, μιὰ φωνὴ πού προστάζει καὶ μαγεύει μαζί, μιὰ φωνὴ πού συνεπαίρνει καὶ ὑποτάσσει. Δὲν τὴν ἀκούς; Ναι, δὲν μπορείς ἐσὺ νὰ τὴν ἀκούσης, γιατί ἀπευθύνεται μόνο σὲ μένα, γιατί ἐσένα σὲ καλεῖ ἡ ζωὴ, ἀνήκεις σ' αὐτὴν ὅπως ἐγὼ ἀνήκω στὸν θάνατο. "Ἐλα λοιπὸν μὴ μὲ κοιτᾶς ἄφωνα "Ἐλα νὰ τ' ἀκούσης ὅλα, γιατί μὲ πνίγουνε καὶ ἀπόψε θέλω νὰ ξαλαφρώσω.

Ὁ χορὸς ἐξακολουθοῦσε ἀνάμεσα σὲ γενικὴν εὐθυμία, στοὺς καπνοὺς καὶ τὰ χιλιόχρωμα πολύφωτα, στὰ ποτὰ πού ξεοδεούντουσαν ἀχόρταγα, στις φανταχτερὲς τουαλέττες καὶ τίς βαρετὲς μυρωδιὲς τῶν κομιλφῶ κυριῶν. Ἡ τζαζ μπάντ ἔπαιζε τρελλὰ σὰν ἐκνευρισμένη κι' ὅλα μέσα στὸ μεγάλο σαλόνι φαινόντουσαν παραδομένα σ' ἓνα δαιμονισμένο χορὸ. Ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους «φιλανθρωπικούς», πού δινόταν χάριν τῶν ἀπόκληρων φυματικῶν.

Σ' ἓνα τραπεζάκι ἀπόμερο καθόταν καὶ ὁ φίλος μου Γ, μελαγχολικός καὶ ἀνήσυχος σὰν νὰ ζητοῦσε διέξοδο ἀπὸ τὸ ταραγμένο περιβάλλο. Πᾶνε δυὸ χρόνια τώρα, πού ἡ καταραμένη φυματίωση τοῦ εἶχε κλείσει τὸ δρόμο γιὰ κάθε ὄνειρο καὶ σκοπὸ πού ἔταξε στὴ ζωὴ τοῦ. Καλόκαρδο καὶ εὐαίσθητο παιδί, μὲ λεπτὴ καὶ ρομαντικὴ ψυχὴ, δέχτηκε πολὺ κατάκαρδα τὸ κτύπημα τῆς μοίρας. Μὰ ὑπέφερε σιωπηλὰ κι' ἀγόγγυστα χωρὶς καμιὰ φορὰ νὰ φανερώση τὸν μεγάλο πόνο πού τὸν σιγότρωγε. Λιγομίλητος καὶ κλεισμένος στὸν ἑαυτὸν τοῦ δὲν χάριζε εὐκόλα τὴ φιλία του παρὰ σὲ κείνους πού δοκίμαζε καλά.

Κι' ἀπόψε πού χωρὶς οὔτε ὁ ἴδιος νὰ ξέρη βρέθηκε στὸ ἀφηνιασμένο αὐτὸ περιβάλλο, ἡ ἴδια σκέψη πού τὸν βασάνιζε συχνὰ τοῦ παράδερνε τὸ μυαλό...Τίς τελευταῖες μέρες τὸν ἔπιασε ἓνας ὑπουλός βῆχας καὶ δὲν ἔνοιωθε πολὺ καλά στὸ στήθος. "Ενας φρικτὸς κι' ἄγριος φόβος τὸν κατέλαβε καὶ μιὰ ἀπαισία προαίσθησης τὸν κυρίεψε, μὴ τυχὸν ζηλόφθονη ἢ ἀρρώστεια ἐρχόταν ξαφνικὰ γιὰ νὰ τοῦ δώση τὸ τελειωτικὸ τῆς κτύπημα, γιὰ νὰ τοῦ πάρη κι' αὐτὴ τὴ λίγη ζωὴ πού τοῦ ἀπόμενε. Τέτοιες σκέψεις τὸν βασάνιζαν πολὺ τὸ τελευταῖο καιρὸ καὶ ὁ ἄγριος φόβος τὸν κυνηγοῦσε διαρκῶς. "Ἐγινε ἐξαιρετικὰ εὐαίσθητος καὶ ἔφτανε μιὰ ἀρρώστεια ἢ κάποιος θάνατος ἐνὸς ξένου γιὰ νὰ τὸν βυθίση σὲ λύπη καὶ ἀπαισιοδοξία ἀφάνταστη.

Σ' αὐτὴ τὴ κατάσταση βρισκόταν, δταν μιὰ φίλη πού ἔτυχε νὰ εἶναι μόνη μαζί του ἐκείνη τὴν ὥρα τοῦ ζήτησε νὰ χορέψουν.

Τὸ πρόσωπό του συσπάσθηκε, τὰ θολὰ του μάτια καρφώθηκαν σὰν πυρωμένα βέλη πάνω στο πρόσωπό της καί με φωνή γιομάτη πόνο καί σαρκασμό μαζὺ ἄφισε νὰ ξεχυθῆ σὰν χειμαρρὸς ἢ τραγωδία πὺ σιγόβοσκε μέσα του.

Καί πρὶν προφτάσῃ ἀκόμα ἐκείνη νὰ καταλάβῃ τὰ λόγια του τὴν ἄρπαξε ἀπὸ τὸ χέρι καί τὴν ἔσυρε ἔξω ἀπὸ τὸ σαλόνι τοῦ χοροῦ. Τὸ δροσερὸ ἀεράκι πὺ τὸν χάδεψε ἀπαλὰ τὸν ξάφνιασε καί τὸ φεγγάρι ἔστειλε τὶς πιὸ στοργικὰς του ἀχτίδες νὰ στεφάνωσουν τὸ σκοτεινιασμένο του πρόσωπο. Στάθηκε σὰν συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν ἡρεμία καί τὴν ὠμορφιά τῆς φωτόλουστης νύχτας ἀμίλητος, σὰ νὰ μὴ εἶχε πιά τὴ δύναμη νὰ μιλήσῃ, ἐνῶ ἡ φίλη του τὸν κοιτοῦσε ἀπολιθωμένη, γιομάτη ἀγωνία καί τρόμο μαζὺ. Τέλος, ἄρχισε νὰ μιλά με φωνὴ βιαστικὴ καί πιὸ δυνατὴ.

— Ἄκοῦς ἐκεῖ μέσα γλεντοῦν, πίνουν, καί χορεύουν ἀπὸ φιλανθρωπία γιὰ τὴν ἀνακούφιση τῶν φυματικῶν. Θάθελα νὰ τοὺς φτύσω ὄλους, νὰ τοὺς φωνάξω πὼς τέτοια φιλανθρωπία δὲν τὴ θέλουν οἱ φυματικοί. Μὰ εἶσαι καί σὺ μιὰ ἀπὸ αὐτοὺς καί θὰ σοῦ τὸ πῶ ἐσένα. Σὰς μισῶ ὄλους γιὰτὶ μμπορεῖτε νὰ ζῆτε, σὰς μισῶ ἀκόμη περισσότερο γιὰτὶ τολμάτε νὰ μᾶς δεῖτετε φιλανθρωπία.

Κούχ, κούχ, κούχ. Ἐνος δυνατὸς βραχνὸς βῆχας τὸν σπασμάτησε καί ἐσυνέχισε με φωνὴ πὺ διεκόπτετο ἀπὸ λυγμούς.

— Κι' ὅταν ἀκόμη πεθαίνει κανεὶς, ἐσεῖς πίνετε καί γλεντᾶτε, τραγουδᾶτε καί χορεύετε, νὰ ὅπως ἐκεῖ μέσα. Μὰ ὄχι δὲν θὰ πεθάνω, δὲν θέλω νὰ πεθάνω. Ἀγαπῶ τὴ ζωὴ, τὴν ἀγαπῶ τόσο πολὺ, ὅσο σὰς μισῶ ὄλους ἐσᾶς πὺ μμπορεῖτε νὰ τὴ χαρῆτε.

Ἀγαπῶ τὸ φεγγάρι, τὴν ὀλόφωτη νύχτα, τὸ γλυκὸ φῶς, ναι τὸ φῶς τῆς ζωῆς. Φοβοῦμαι τὸ σκοτάδι πὺ νοιώθω νὰ με περισφίγγει, τὸ βαθὺ σκοτάδι, τὸ φρικτὸ ἄγγιγμα τοῦ θανάτου.

Τὸ φοβᾶσαι καί σὺ; Θέλεις πιὸ καλὰ νὰ χορέψης ἐκεῖ μέσα; Χά, χά, χά.

Ὅχι, δὲν θὰ χορέψης. Δὲν θὰ πᾶς ἐκεῖ. Ἀπόψε θέλω νὰ μοῦ κάμῃς συντροφιά, θέλω νὰ πᾶς μαζὺ μου, κούχ, κούχ.

Τὸ αἷμα πετάχτηκε ἀκράτητο ἀπὸ τὸ στόμα του, ἐνῶ προσπαθοῦσε ν' ἄρπᾶξῃ τὸ λαιμὸ τῆς φίλης του. Μὲ ὄλη τὴν τελευταία του δύναμη ἔπεσε ἐπάνω στο λιγοθυμισμένο κορίτσι, ἐνῶ μαῦρο, πηχτὸ τὸ αἷμα ξεπηδοῦσε ἀσταμάτητο μέσα ἀπὸ τὸ στόμα του παίρνοντας μαζὺ του καί τὴν τελευταία του πνοή.

Τὸ φεγγάρι τοὺς κοίταξε ἀτάραχο καί μόνο μερικὰς ἀχτίδες του σπεύσανε νὰ δώσουν τὸ τελευταῖο φίλημα στο ματωμένο πρόσωπο καί νὰ φωτίσουν τὸ μακάβριο σύμπλεγμα. Πιρρέκει ἢ τζᾶζ μὲ πάντ ἔπαιζε ἀκόμη δαιμονισμένη καί ὁ χορὸς ἐξακολουθοῦσε ἀναμεοσὰ σὲ γενικὴν εὐθυμία.

ΠΑΡΑΒΟΛΕΣ

Ἐχω δεῖ κόκορα μὲ κόκορα νὰ τσακώνωνται ἄγρια καὶ κάποτε μάλιστα μέχρι σημείου τελείας ἀλληλεξοντώσεως. Μὰ ποτὲ δὲν μοῦτυχε νὰ δῶ κόκορα νὰ τσακωθεῖ, ἢ καὶ νὰ φερθεῖ ἄσχημα σὲ θηλυκὸ τῆς ράτσας του. Κάθε ἄλλο μάλιστα. Πάντα καὶ πρὸς ὅλες πρόθυμος σὲ περιποιήσεις καὶ φεροτσακκίσματα.

Ἀντιθέτως ἔχω δεῖ, καὶ μάλιστα πολλές φορές, ἄντρες νὰ φέρωνται βάνουσα καὶ βάρβαρα καὶ κάποτε νὰ τσακίζουσι στὸ ξύλο τὸ «τρυφερό» τους ἡμῖσι.

Πιθανὸ τὸ δίκαιο νᾶναι κάποτε ἢ καὶ πάντα μαζί τους. Πάντως δμῶς ἄδικο ἔχουν ὄσι τοὺς ἀποκαλοῦν κοκορόμυαλους, γιατί ἂν πράγματι ἦσαν τέτοιοι θὰ ἐφέροντο στὰ θηλυκά τους μὲ κοκόρου γνώση καὶ εὐγένεια!

*

Ἀπόλυτα δικαιολογημένος ὁ περιβολάρης ποὺ ζητᾷ κάπως ὑπερβολικὴν τιμὴ γιὰ τὰ πρῶϊμά του ἀγγούρια. Γιατί ἓνα πρῶϊμο ἀγγούρι γιὰ νὰ παραχθεῖ καὶ ἐξαιρετικὴ καὶ μεγάλη προσπάθεια χρειάζεται καὶ ἐπιμονὴ καὶ κουραστικὴ περιποίηση.

Ἀπόλυτα ἀδικαιολόγητος ὁ συγγραφέας ποὺ ζητᾷ ὑπερβολικὴν ἢ ἔστω καὶ κάποιαν τιμὴ γιὰ τὰ πρῶϊμά του «κολοκύθια». Γιατί ἓνα πρῶϊμο καὶ βεβιασμένης παραγωγῆς «κολοκύθι» εἶναι συνήθως τὸ ἀποτέλεσμα ὄχι ἐξαιρετικῆς περιποίησης ἢ προσπάθειας, μὰ ἀδυσίας τοῦ «φυτοῦ» ἢ ἀρρώστιας.

*

Ἄν μὲ ρωτοῦσε κάποιος ποιὸν θεωρῶ πιὸ χρήσιμο, αὐτὸν ποὺ κάνει σαμάρια ἢ τὸν ἄλλο ποὺ ράβει φράκα, θ' ἀπαντοῦσα ἀδίστακτα: Τὸν σαμαρά. Κι' ἂν ἤθελε νὰ τοῦ πῶ τὸ γιατί, θὰ τοῦλεγα: Γιατί τὸ σαμάρι τὸ φοράει ὁ γαῖδαρος, ποὺ ἐξυπηρετεῖ τὸν ἄνθρωπο κατὰ χιλίους δυὸ χρησίμους τρόπους, ἐνῶ τὸ φράκο τὸ φορᾶνε—δὲν λέω πάντα, μὰ συνήθως—ἄνθρωποι, ποὺ κανένα ἀπαλύτως δὲν ἐξυπηρετοῦν, παρὰ μονάχα τὸν ὀλότελα ἄχρηστο ἑαυτοῦλη τους.

*

Ἐκεῖνος ποὺ φυτεύει καὶ περιποιεῖται δένδρα γιὰ νὰ πάρει τὸν καρπὸ τους ἢ γιὰ νὰ τὰ κόψει σὰν μεγαλώσουν σύρριζα καὶ τὰ ἐκμεταλλεῖ γιὰ τὲς δικές του ἀνάγκες, θέλει νὰ λέγεται δενδρόφιλος.

Ὁ βοσκὸς ἢ ὁ κτηνοτρόφος ποὺ δὲν φυτεύει δέντρα, μὰ ποὺ ἀντίθετα ἐπιτρέπει καὶ ἀφίνει τὰ ζῶα του νὰ καταστρέφουν τὰ ξένα δέντρα, θεωρεῖται σὰν ἐχθρὸς τῶν δέντρων.

Στὴν πραγματικότητά καὶ κυριολεκτικὰ, μοῦ φαίνεται, πῶς δὲν ὑπάρχουν οὔτε φιλόδεντροι, μὰ οὔτε καὶ ἐχθροὶ τῶν δέντρων. Ὑπάρχουν μόνον ἐκμεταλλεῖς τοῦ δέντρου. Ὁ ἓνας μὲ κάποιο εὐ-

γενέστερο και δεντροφιλότερο τρόπο και ο άλλος με βάνουσο, κτηνώδικο και βάνδαλο τρόπο.

Ο κεφαλαιούχος, που δημιουργεί μιάν επιχείρηση για «νά δώσει», όπως πάντα ισχυρίζεται, δουλειά στον κοσμάκη «για να μη πεινά», μα κυρίως για να αύξησει τα δικά του κεφάλαια, θέλει να λέγεται φίλος και προστάτης του έργατη. Ο άλλος κεφαλαιούχος, που κλείει το έργοστασίό του και «πετάει στον δρόμο» τους εργάτες, γιατί ως ισχυρίζεται δεν πάν καλά οι δουλειές του, δεν κερδίζει δηλ. αρκετά, χαρακτηρίζεται πάντα σαν έχθρος του έργατη.

Στην γυμνή και ωμή πραγματικότητα υπάρχει σε όλες τές περιπτώσεις το προσωπικό μονάχα συμφέρο.

Μπορεί βέβαια και να υπάρχουν λιγοστοί κυριολεκτικά φιλόδεντροι. Μα και αυτοί είναι συνήθως όσοι δεν έχουν άμεσα οικονομικά συμφέροντα από τα δέντρα

Μπορεί επίσης να υπάρχουν μη εργάτες, φιλερνώτες. Μα και αυτοί είναι κατά γενικόν κανόνα, όσοι δεν έχουν τίποτε να χάσουν με τον φιλεργατισμό τους.

Οί εξαιρέσεις, που πιθανό να υπάρχουν, επιβεβαιούν μονάχα τον κανόνα.

ΑΠΗΣ ΑΚΑΜΑΣ

ΚΙ' ΑΝ ΔΕΝ ΜΠΟΡΩ... ΣΤΕΡΝΗ ΕΠΙΘΥΜΙΑ

Κι' αν δεν μπορώ να στρωθώ
ψηλά, και ν' άγναντεύω,
με πόρες και νεροσυρμές
γερά για να παλεύω,
μ' άρέσει και να στηριχθώ
καλά, σε χέρι φιλικό
κι' ότι ποθώ να τ' όρμηγέω.

Λεύκη να γίνω δεν ποθώ
μήτε και κυπαρίσσι·
δεν είν' για με τέτοιες χαρές·
μ' άντι κλαδι παραρριγμένο
καλύτερα νάμαι κισσός,
σε πράσινο κλαρι γυρτός,
ό,τι ποθώ να τ' άγναντεύω
και με την πρασινάδα μου
του φίλου την κρυφή χαρά,
μ' όλάνοιχτη, καλή καρδιά,
όλος χαρά να συντροφεύω.

Στο δειλινό μιās άνοιξης
να γύρω να πεθάνω
και με τ' άγνοφεγγίσματα,
στον τάφο μου άπάνω
ένας παπάζ με τα παιδιά,
μα δίχως να με κλίψουν,
σε κάποιο μνημ' άπόμερο
ήσυχα να με θάψουν.

Θέλω πουλάκια άμέριμνα,
που θά να ταξιδεύσω,
μ' ένα τους σιγοτραγούδο
και μιá κρυφή λαλιά,
γλυκειάς αγάπης ψάλλοντας
χαρές και νοστιμάδες,
στον ουρανό το ξόδι μου
κρυφά να συντροφεύουν.

Γ. ΠΑΠΑΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΜΕΙΝΑΜΕ ΠΟΛΥ ΠΙΣΩ....

“Όσο διαβάζω την ελληνική πνευματική παραγωγή των μαύρων χρόνων της κατοχής και του χρόνου της απελευθέρωσης ως σήμερα, μιά χαρά και μιά λύπη φουντώνει μέσα μου: Χαρά για τόν πλοῦτο και τήν αξία της παραγωγής αυτής. Λύπη για τή φτώχεια, τή μιζέρια, τήν άνεδαφικότητα της κυπριακής πνευματικής παραγωγής στά κοσμογονικά αυτά χρόνια.

Στήν Έλλάδα ό πνευματικός άνθρωπος, πού έζησε μαζί μ' όλο τό λαό πλήρια, σ' όλη του τήν τραγικότητα, τό σύγχρονο δράμα, τό δράμα του πολέμου και τής καταστροφής, τής πείνας και του άγώνα για τήν έπιβίωση, στάθηκε δίπλα στό λαό του αγωνιστής κι αυτός, έμψυχωτής και πρωτοπόρος, με τή ζωή του, με τό παραδειγμα του, με τήν πένα του. Γι αυτό και τό έργο του είναι άληθινό, αγωνιστικό κι άξιο. (Έξαιρέσεις υπάρχουν—μά και πού και πότε δέν υπάρχουν;—δμως υπογραμμίζουν ζωηρότερα τόν κανόνα).

Κι όταν άκόμα βάραινε, τρομερός βραχνάς, τήν Έλλάδα ή πίο μαύρη σκλαβιά με τή δέσμευση τής σκέψης και τής έκφρασης, με τόν κατατρεγμό, τά βασανιστήρια, τήν πείνα και τό θάνατο, ό Έλληνας πνευματικός εργάτης δέ λύγισε, μά έβρισκε τόν τρόπο νά έκφράσει τήν πίστη του στό έλεύθερα ίδανικά, στήν ανθρώπινη δικαιοσύνη, και νά δείξει τήν έλπίδα του, τήν βεβαιότητά του για τήν αναγέννηση τής Φυλής. Τό μυθιστόρημα, τό διήγημα, τό δράμα, ή ποίηση, ή σάτιρα, ή μελέτη, όλα τά είδη του λόγου δουλεύουνταν επίμονα και ζωντανά, πλάταιναν τόν άνθρωπο και βάθαιναν σ' ούσία, τεχνουργούνταν στή μορφή, και σκορπιούνταν ύστερα, κρυφά ή και φανερά, στόν έλληνικό λαό, πού ένιωθε και χαιρόταν πώς τά πνευματικά του παιδιά δέν τόν έγκατέλειψαν μόνο στή συφορά του. Κ' έπαιρνε κουράγιο ό λαός και στέριωνε πνευματικά και τή δική του άκατάλυτη πίστη, και φωτιζόταν όχι μονάχα για νά έγ-

καρτηρήσει παθητικά τή μοίρα του, μά προπάντων για νά κινηθεί ενεργητικά και ζωντανά.

Με γιομίζει χαρά ή ζωντανή αυτή πνευματική δημιουργία, ή προσγειωμένη στήν ελληνική και στήν παγκόσμια πραγματικότητα. Η πικρή 'μά γόνιμη' πείρα τής ζωής περπατούν χέρι με χέρι με τήν πείρα τής τέχνης, με τήν καλλιτεχνική έπεξεργασία. Τό πλάτος και ή καθαρότητα τής σκέψης, τό πλήθος των ένδιαφερόντων, ή ολοκληρώση τής ελληνικής ζωής με υπόβαθρο τήν καλή ούσία του αιώνιου Άνθρώπου, αποτελούν τό περιεχόμενο τής παραγωγής αυτής. Βλέπεις μπροστά σου τό σύγχρονο άνθρωπο πού αγωνίζεται νά φτάσει στό φώς, και χαιρέσαι τήν τολμηρή του προσπάθεια, χαιρέσαι με τίς άνησυχίες πού σου γεννά και με τά πρότυπα ζωής πού σου προβάλλει. Η καρδιά σκιρτά και παίρνει φτερά ό νοός, γιατί οι Έλληνες πνευματικοί εργάτες ξαναβαφτίζονται στις ελληνικές πηγές ζωής, και με περηφάνεια και στοργή μελετούν τήν αξία ελληνική παράδοση, πού περισσότερο από κάθε άλλη φορά σήμερα τή θέλει στήριγμα ή Έλλάδα κι ό κόσμος δάκκερος γι τή δημιουργία μιάς πραγματικά ανθρώπινης ζωής. Η ψυχή δέχεται μ' εύγνωμοσύνη όχι πιά σπόρο μονάχα αλλά ώριμο κιάλας καρπό τήν εύλογία τούττη του ελληνικού πνεύματος.

Και τό γόνιμο αυτό «δργιο» τής θραυερής δημιουργίας συνεχίζεται πίο πλατύ άκόμη, βαθύτερο και πλουσιώτερο στήν έλεύθερη πιά ελληνική γή. Είναι άλήθεια πώς τεχνικά τώρα μπορεί νά ύστερεί κάπως ή ελληνική πνευματική παραγωγή του τελευταίου χρόνου με τόν έπικαιρικό της χαρακτήρα.—κ' είναι φυσικό αυτό, γιατί ή έλευθερία πού τώρα έχουν νά παρουσιάσουν άφοβα ένα έργο τους, κάνει κάποτε μερικούς συγγραφείς νά μη πολυτροσέχουν τήν καλλιτεχνική του έπεξεργασία, γιατί θέλουν προπάντων νά πουν και τι πού τό θεωρούν άμεσα ζωντανό και άπαραίτητο. Τό θέμα, ή ούσία, ό σκοπός, τούς ένδιαφέρει τώρα περισσότερο παρά ή καλλιτεχνική μορφή. Είναι και πάλι αγωνιστές δίπλα στόν

έλληνικό λαό, πού τόσα προβλήματα τόν άπασχολούν, και δίνουνα και πά- λι τό «παρόν» τους στον άγώνα του με τή δική τους καθέννας φωνή, με τήν πνευματική τους συμβολή, καθέ- νας στο δρόμο πού νομίζει σωστό.

Δέν ύπάρχει πιά γι αυτούς «ορθό- δοξη» τέχνη. Δέν ύπάρχουν πιά έμ- πόδια στο θέμα και στη μορφή γι αυτούς. Υπάρχει μονάχα τό αίτημα του άγωνιζομένου ανθρώπου, και σ' αυτό πρώτα και κύρια πρέπει ν' άπαν- τήσουν. Έσπασαν τούς καθιερωμέ- νους τύπους. Ρίξανε κάτω είδωλα-κα- λούπια, πού σι' άχνάρια τους περ- πατούσε ώς τώρα ναυχελικά ή λογο- τεχνία—χωρίς ώστόσο ν' άνοήσουν ή νά παραμελήσουν τήν άξια παρά- δοση. Και τό θέμα και ή γλώσσα, και ή μορφή μήκανε στην πωλεμική χροά- νη, και θερμά τώρα κ' έκρηχτικά ξε- χύνονται μαζί με τις άνήσυχες λαχτάρες του σύγχρονου ανθρώπου, γιά νά του άνάψουν νέες λαχτάρες και νά τόν οδηγήσουν σε νέες ανα- ζητήσεις. Κάθε νέο βιβλίο είναι κ' έ- να νέο πρόβλημα μορφής και περι- εχομένου, ένα νέο κέντριμα του νοού και τής καρδιάς· είν' ένα καυτό κομ- μάτι ζωής με τις αντίκρουόμενες της άντιγωνίες, με τήν έξαψη και τήν όρμή τής.

* * *

Κ' Ίσα Ίσα γι αυτό βαραίνει τήν ψυχή μου και μιά λύπη μαζί με τή χαρά πού νιώθω. Μιά λύπη όδυνηρή, γιατί κοιτάζω σύγκαιρα και τή δική μας πνευματική παραγωγή, τήν κυ- πριακή, σι' άνήσυχια αυτά, τά κοσμο- γονικά, χρόνια. Τι κάναμε; Τίποτα ή σχεδόν τίποτα. Μικροπράματα, μι- κροδοιλιές, μικροπροσπάθειες. Στε- νόκορδα δημιουργήματα, κακότεχνα ή περίτεχνα άναμασήματα, άσύχρονα, όπισθοδρομικά, καλοτυπασμένα μι- κροεργάκια. Μιζέρειες! Τοό κάκου σ' όλα αυτά τά χρόνια φωνάζαμε από τή στήλη αυτή τους πνευματικούς μας δημιουργούς νά ζυπνήσουν. Τοό κάκου τους καλέσαμε σε συναγερμό δημιουργικό. Τοό κάκου ή Ίδια ή ζωή, ή κυπριακή, ή ελληνική κ' ή παγ- κόσμια ζωή τους χτύπησε τήν πόρτα, και τούς ειπε νά τήν κοιτάξουν, νά τήν άγγίσουν, νά τήν πιάσουν, νά τήν μελετήσουν και νά τή βάλουν δημι-

ουργικά και καλλιτεχνικά μέσα στα έργα τους. Τοό κάκου ό πόλεμος ά- νατάραξε τή ζωή, τή ζωή των ανθρώ- πων και τή ζωή των ίδεών. Έκείνο πού μισοξάιρσμε, εκείνο μονάχα πα- παγαλιζαμε Κυμιά άνησυχια δέν ού- λάκωσε τό μέτωπό μας, καμιά φωτιά δημιουργική δέν άναψε τήν καρδιά μας. "Ηρεμοι, γαλήνιοι, μακάριοι, τρισόλβιοι, περπατήσαμε και τό δρό- μο τής ζωής και τό δρόμο τής σκέ- ψης και τό δρόμο τής τέχνης, σίγου- ροι γιά τόν έσυτό μας και γιά του κόσμου τήν άγαστή πορεία. (Οι έξαι- ρέσεις—πού μετριένται στα δάχτυ- λα του... μισού χεριού—ύπογραμμί- ζουν και πάλι τό θλιβερό κανόνα).

Γι αυτό τώρα, πού ξαναρχόμαστε σ' έπαφή με τ' όλοζώντανο και δη- μιουργικό έλληνικό πνεύμα, νιώθουμε πόσο πολύ μείναμε πίσω!... Ξυπνού- με σαν από λήθαργο βαρύ, και με ντροπή κοιτάζουμε τό δρόμο πού δέν περάσαμε, πού πρέπει *άκόμα* νά πε- ράσουμε, γιά νά φτάσουμε άς είναι και στην ούρά τής ελληνικής πνευμα- τικής στρατιάς, πού προχωράει μπρο- στα πρós τήν άξια πνευματική δημι- ουργία, πού άγωνίζεται περήφανα και ζωντανά, με όπλα τήν άληθινή ζωή, τό πνεύμα και τήν αίώνια ανα- γεννώμενη τέχνη, γιά νά δώσει τήν χαρά τής σκέψης και τής τέχνης στον έλληνικό λαό, γιά νά κάνει τή ζωή του λαού μας χαρούμενη, πολιτισμέ- νη, ανθρώπινη.

Ξαίρω τους λόγους—τους ξανάγρα- ψα—και δέ μεμψιμοιρώ Διαπιστώνω μονάχα μιά κατάσταση. Είναι γιατί ό πόλεμος, όσο κι άν άλλαξε κάπως τήν κυπριακή ζωή, δέν τήν άνάτρεψε όμως βασικά κι όδυνηρά βπως στην Έλλάδα και σ' άλλες χώρες. Κ' είναι άκόμα γιατί, άμα σταμάτησε ή έπα- φή μας με τή σύχρονη πνευματική Έλλάδα, δέν μπορούσαμε μόνοι μας νά προχωρήσουμε στερεά, και ή περ- πατούσαμε κουτσά στους πατημένους, τους γνωστούς, δρόμους, ή σφιρι- ζόμαστε σε ξένα, ακατάλληλα γιά μας δεκανίκια. Κι όταν δέν προτιμού-σαμε νά τρικλιζουμε πρós τά μπρós με βήματα σημειωτά, άνεβοκατεβά- ζαμε τά πόδια μας στην Ίδια θέση με τήν ψευδαίσθηση πώς βαδιζαμε, ή καθόμαστε ήσυχοι στη γωνιά μας και

ροχαλιζαμε πάνω σέ ἀμφίβολης ἀξίας ξηρές δάφνες.

Γιατί εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητο πὼς ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου μονο πάνω στὴν ἑλληνικὴ στηρίζεται κι ἀπ' αὐτὴν ὑποκινεῖται γόνιμα.

* * *

Καὶ τώρα;... Τώρα πού μείναμε τόσο πολὺ πίσω;... Δουλιὰ, πολλὴ δουλιὰ συγχρονισμένη μᾶς χρειάζεται, πολλὴ ἑλληνικὴ δουλιὰ πρέπει νὰ γίνεῖ, γιὰ νὰ κερδίσουμε χρόνο καὶ δρόμο, γιὰ νὰ λιγαστέψουμε τὴν ἀπόσταση πού μᾶς χωρίζει. Πρέπει μὲ προσοχὴ καὶ περισκεψὴ νὰ δοῦμε τί ἔγινε στὴν Ἑλλάδα, νὰ τὸ γνωρίσουμε σωστά καὶ νὰ τὸ ἀφομοιώσουμε γόνιμα. Πρέπει ν' ἀνασυντάξουμε τὶς δυνάμεις μας, ν' ἀναπλάσουμε τὴν πνευματικὴ μας ζωὴ, νὰ τὴν προσανατολίσουμε στὴ νέα ἑλληνικὴ πνευματικὴ πραγματικότητά, μὴ ξεχνώντας βέβαια τὶς ἰδιαιτέρως κυπριακὲς μας συνθήκες. Μὰ πρέπει προπάντων νὰ γίνουμε ζωντανοὶ ἄνθρωποι, νὰ πονέσουμε τὸν πόνο καὶ νὰ χαροῦμε τὴ χαρὰ τοῦ λαοῦ μας, τοῦ Ἑλληνα, τοῦ σύγχρονου Ἀνθρώπου γενικά. Νὰ δοῦμε τὸ σημερινὸ κυρίως κόσμὸ μὲ συγχρονισμένον μάτι, μὲ συχρινισμένη σκέψη, καὶ νὰ δουλέψουμε μὲ ζωντανὸ καὶ λεύτερο τὸ πνεῦμα μας.

Δὲν εἶμαι ἀπαισιόδοξος. Γιατί πιστεύω πὼς ἡ ξανασυνδῆσή μας μὲ τὴ σύγχρονὴ Ἑλλάδα πολὺ σύντομα θὰ κάνει, ὥστε ἡ Κύπρος νὰ δώσει πλούσιους πνευματικοὺς καρπούς.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Σωτήρη Σκίπη. Μὲσ' ἀπὸ τὰ τείχη. Ἀθήνα 1945.

Ὁ ποιητὴς Σωτήρης Σκίπης μὲ τὴν τελευταία του ποιητικὴ συλλογὴ «Μὲσ' ἀπὸ τὰ τείχη» βαδίζει στὰ ἴχνη τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Κάλβου, τοῦ Βαλαωρίτη, τοῦ Παλαμά κι ἀνεβαίνει σίγουρα στὴν ἐχτίμηση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ σὰν ἔθνικὸς πιά ποιητὴς. Εἶχε βέβαια καὶ πρωτότερα τόνισαι

ἡ λύρα του ἔθνικους πόνους κ' ἑλληνικὲς χαρές, μὰ ποτὲ δὲν εἶχε δονηθεῖ τόσο ἔντονα ἀπὸ τὸ βαθὺ κι ὀβρᾶσταχο πόνου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ καὶ ποτὲ ὡς τώρα ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἔζησε τέτοιο μαρτύριο σὰν αὐτὸ πού λέγεται Κατοχὴ τοῦ 1941—1944. Καὶ τὸ «Μὲσ' ἀπὸ τὰ τείχη» εἶναι ἀδρές εἰκόνες ἀπὸ τὴ φριχτὴ αὐτὴ ἐποχὴ.

Μπορεῖ ὁ λεπτεπίλεπτος κριτικὸς νὰ βρεῖ πεζὲς καὶ ἀτεχνες στὴν ἐχτέλεση κάποτε τὶς ποιητικὲς αὐτὲς συλλήψεις, κ' ἔτσι σὸ βρίσκεται σὸ γραφεῖο του νὰ τὶς ἀναλύσει ψυχρὰ γιὰ νὰ τοὺς βρεῖ λάθη τεχνικὰ κ' ἐκφράσεις ἀντιποιητικὲς, ρηχὲς καὶ κακόζηλες. Ὅμως ὁ κύριος αὐτὸς θὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν ἐποχὴ μας, ἔξω ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸ τραγικὸ καὶ ἐπικὸ πνεῦμα τῆς σημερινῆς Ἑλλάδας—καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βραβεῖται τώρα ἡ κρίση του γιὰ δημιουργίες σὰν τὸ «Μὲσ' ἀπὸ τὰ τείχη» τοῦ Σωτήρη Σκίπη.

Ὁ Ἑλληνας διανοούμενος, μαζί μ' ὅλο τὸν ἑλληνικὸ λαό, ἦταν ἕνας ἀγωνιστής. Ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς Φυλῆς, πού τὴν πιλάτευαν μ' ἐξολόθρευση τρεῖς καταχτητὲς κ' ἡ πείνα. Ἀγωνίστηκε γιὰ ν' ἀνυψώσει τοῦ λαοῦ τὸ φρόνημα, σταλάζοντας του τὸ μίσος ἐνάντια στὸν καταχτητὴ καὶ δροσίζοντάς τον μὲ τὴν πίστη στὴν Ἀνάσταση. Ποτὲ ἄλλοτε ὁ Ἑλληνας διανοούμενος δὲν ἦταν πιά κοντὰ στὸν ἑλληνικὸ λαό, ποτὲ δὲν μῆλκε τόσο στὴν ψυχὴ του, δὲν τὸν ἐνίσωσε στὴν τραγικὴ του μοῖρα καὶ δὲν τοῦ παραστάθηκε ἀρωγός, ὅσο στὰ μαῦρα χρόνια τῆς Κατοχῆς.

Κι ὁ Σωτήρης Σκίπης αὐτὸ τὸ ἀγωνιστικὸ του καθήκο ἔκανε μὲ τὰ ποιήματά του τῆς συλλογῆς αὐτῆς. Ἡ πείνα, ὁ θάνατος, ἡ βία, οἱ ἐχτελέσεις, ἡ φωτιά καὶ ἡ βαρβαρότητα πού τυραγνοῦσαν τὸν ἑλληνικὸ λαό, τυραγνοῦσαν καὶ τὸν Ποιητὴ—μὰ δὲν ἔχασε τὴν πίστη του στὰ πεπρωμένα τῆς Φυλῆς οὔτε τὸ κουράγιο νὰ τὴν ἐκδηλώνει. Κ' ἔτσι γινόταν ὁ λόγος του τραγοῦδι φλογερό, φωνὴ ἐλπίδας κ' ἐξέγερσης μαζί, φῶς λαμπερὸ στὸν τυραγνισμένον λαό, ἀλλὰ καὶ φόβος στὸν ἄγριο καταχτητὴ. Τὰ φλογερά αὐτὰ ποιήματα τὰ κυκλοφοροῦσε κρυφὰ ὁ Ποιητὴς χειρόγραφα

ἡ δαχτυλογραφημένα ἢ καὶ στὸ μουσικό ἐπαναστατικό τύπο, ἢ καὶ τ' ἀπάγγελε νὲ μυστικές συγκεντρώσεις, κ' ἔτσι ἀναβε περισσότερο τοῦ λαοῦ τὴ θέληση γιὰ ἀντίσταση. Κατατρέχτηκε βέβαια κι ὁ Ἴδιος ἀπὸ τὰ ὄργανα τῆς βίας καὶ φυλακίστηκε, μὰ δὲ σταμάτησε ποτὲ ὁ Σκίπης νὰ χτυπᾷ μὲ τὰ δικά του ὄπλα τὸν καταχρητὴ καὶ νὰ ξυπνᾷ τὸ λαό, νὰ τοῦ κρατᾷ ἀσβυστη τὴν πίστη του καὶ νὰ θερμαίνει τὸν ἥρωισμό του, ἥρωας κ' αὐτὸς τοῦ ποιητικοῦ λόγου. Σίγουρα γι αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες στάθηκε ἀξίος τοῦ Ἔθνους ὁ Σκίπης καὶ θεωρήθηκε πῶς ἔπρεπε αὐτὸς νὰ πάρει τὴ θέση τοῦ Παλαμᾶ στὴν Ἀκαδημία, μπροστὰ στὸ λειψανο τοῦ ὁποίου ἀπάγγειλε τὸ περίφημο πιά ποιήμα τοῦ πού παραθέτω ἐδῶ :

ΣΤΟΝ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Ἀπαγγέλλθηκε μπροστὰ στὸ λειψανὸ του

Μέσ' ἀπὸ τὰ κάγκελλα τ' ἄορατα
τῆς ἀπέραντῆς μας φυλακῆς,
μέσα στὸ κελλί τὸ σκοτεινὸ μας,
δὲν ἐβάσταξες στὸν πόνο τῆς Φυλῆς
κι ἔπεσες σὰ δρῦς
ἀπ' τὰ χτυπήματα
κάποιων μαῦρων ξυλοκόπων
στὸ σκοτάδι τῆς νυχτῆς τῆς τραγικῆς,
δίχως νὰ προσμένεις τὴν ἀχτίδα
τῆς καινούργιας χαρμαγῆς.

Κι ἔπεσες καθὼς ἀπὸ σεισμὸ
πέφτει μιά μαρμαρίνη κορμάρη
κάποιου παναργαίου ναοῦ.
Σὰ ναός, ὅπου χτυπιέται
ἀπ' τὰ βόλια τῶν βαρβάρων.
Σὰν τὸν Παρθενῶνα,
ἥρωα, ποιητὴ τοῦ Αἰῶνα.

Μάτια στερεμένα ἀπὸ τὶς τόσες
συμφορές,
θάκτρα δὲ θὰ χύσουνε γιὰ Σένα.
Θὰ σὲ κλάψουνε μὰ μέρα
οἱ Ἴδιοι αὐτοὶ πού μᾶς σκοτώνουν
ἐναν—ἐνα,
σὰν ξυπνήσουν ἀπ' τὴ μέθη τους
κι ἀντικρῶσουν τὴ ἐρημιά
ἐσκορπίσανε στὸ διάβα τους
σ' ἀναριθμητὰς καρδιές.

Φεύγεις, πᾶς γιὰ τὸ ταξίδι σου
τὸ Ἀγερουσιό, τὸ στερνό,
ὡ Πρωτότοκε ἀδερφέ μας,
ὅμως κοίτα πῶς ἐξοπίσω σου
οἱ Ἕλληνες σὲ χαίρτανε.
Ὁ καθένας ἕνα στίχο σου
ψέλλοντας μελωδικό,
σὲ ξεπροβόδανε
μὲ τὰ μῦρια σου τραγοῦδια,
πού βουίζουσι σὰ μελίσσια·

πάνω ἀπ' Ἀπρίλιοῦ λουλούδια,
οὐκ νὰ προμηγάνε τὴν Ἀνάσταση
ὡ μεγάλε ραφωδὲ μας.

Μὲ τέτοια τραγοῦδια φλόγιζε τὶς καρδιές τῶν Ἑλλήνων ὁ Σκίπης στὶς μαῦρες μέρες τῆς Κατοχῆς. Τὰ ἔβγαλε τώρα σὲ δευτέρη ἐκδοσὴ μὲ ωραίες ξυλογραφίες τοῦ Σ Βασιλείου, γιὰ νὰ μπορέσει ὅλος πιά ὁ ἑλληνικός λαὸς λεύτερα νὰ χαρεῖ τὸν ἀδρὸ λόγο του.

Ὁ Σωτήρης Σκίπης μὲ τὸ «Μέσ' ἀπὸ τὰ τεῖχη» πρόσθεσε ἕνα πολῦτιμο καὶ στερεὸ λιθάρι στὸ πλοῦσιο ποιητικὸ του οἰκοδόμημα. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι προπάντων μιά πράξη ἢ θοὺς ἑλληνικοῦ, ἥρωικοῦ ἤθους.

Μ. Καραγάτση: Ἡ λιτανεία τῶν ἄσεβδων. Β' ἐκδοσὴ. Ἀθήνα 1944 σ. 160.

Δὲν εἶναι νέα τὰ διηγήματα αὐτὰ τοῦ κ. Μ. Καραγάτση. Τὰ εἶχε πρωτοδημοσιέψει—τὰ περισσότερα τουλάχιστο—σὲ περιοδικὰ καὶ τὰ ἔβγαλε κατόπι σὲ βιβλίο τὸ 1940 καὶ τώρα σὲ δευτέρη ἐκδοσὴ. Ἀλλὰ τὸ διήγημα εἶναι μιά ἄλλη ἀποψη τῆς πεζογραφίας τοῦ κ. Καραγάτση, παράλληλη πρὸς τὴν ἐκδηλώσή του ὡς μυθιστοριογράφου, μὰ ἀποψη πολὺ χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς ἀντίληψης μας γιὰ τὴν προσωπικότητά του συγγραφέα.

Βρίσκουμε βέβαια κ' ἐδῶ τὸ διονυσιασμὸ καὶ τὸν ψυχογραφικὸ ρεαλισμὸ, στοιχεῖα βασικά τῆς τέχνης τοῦ κ. Καραγάτση. Ἀλλὰ τὰ βρίσκουμε ἀποσταγμένα σὲ στιγμῆς ἔντονες κι ἀποκρυσταλλωμένα σὲ μορφές ἔντονες ἐπίσης. Γιατὶ ἐνῶ στὸ μυθιστόρημα ὁ συγγραφέας προχωρεῖ σὲ πλάτος κυρίως κι ὁλοκληρώνει τοὺς ἥρωες του μέσα σὲ σειρές ἀπὸ γεγονότα καὶ καταστάσεις, στὸ διήγημα κατ' ἀνάγκη προχωρεῖ σὲ βάθος καὶ γίνεται λιτότερος καὶ συνεχικώτερος. Σ' ἕνα μυθιστόρημα μπορεῖ νὰ ξεφύγουν τοῦ συγγραφέα καὶ μερικές ἀδύνατες στιγμῆς καὶ κάποια τυπικὰ παραγεμιστά. Στὸ διήγημα ὅμως δὲ χωρεῖ τίποτε τὸ περιττό. Πρέπει ὁ διηγηματογράφος νὰ βρεῖ τὴν κατάλληλη στιγμή καὶ νὰ περιοριστῆ μόνον σ' αὐτή: νὰ ζωντα

νέψει μέσ' ἀπ' αὐτῆ μονάχα τὸν ἥρωα τοῦ.

Κι ὁ κ. Καραγάτσης εἶναι καὶ σ' αὐτὸ μᾶστορος. Οἱ «κολασμένες» ψυχές, οἱ «ἀσεβεῖς» ποὺ ἡ τραγωδία τους ξετυλίγεται μπροστά μας μὲ ἄδρές, ξεκομμένες πινελιές, φαίνονται πλέριοι ἄνθρωποι, ὀριστικοὶ χαρακτήρες στὶς ξεχωριστές, τὶς μοναδικές στιγμές ποὺ τοὺς πήρε κατάβαθα τὸ μάτι τοῦ συγγραφέα. Ὁ δαίμονας ποὺ τριβελίζει τὸν καθένα, κι ὡς φαίνεται πὼς ἐνεργεῖ καταστροφικὰ στὴν ψυχικὴ καὶ ὑλικὴ ζωὴ τους, ὅμως στυλώνει κάθε φορά μπροστά μας ἓνα τραγικὸ τύπο, μὲ ἔντονη καὶ καθαρά διαγραμμένη προσωπικότητα.

Τὸ τεχνικὸ δούλεμα βαδίζει παρὰ ἄλλα μὲ τὴν ἀναλυτικὴ διεύδυση, ἂν καὶ μερικὲς φορές κάποιες εὐκόλες, δημοσιογραφικὲς σχεδόν, φράσεις κ' «ἐξυπνάδες» καλύτερα θὰ ἦταν νὰ λείπουν. Φοβοῦμαι πὼς εἶναι «ἐκούσιες ἀπροσεξίες» τοῦ κ. Καραγάτση—κι ὡς φαίνεται ὀξύμωρο αὐτὸ—ποὺ ὡστόσο ζημιώνουν τὸ ὄφρος τοῦ.

Τὸ πρῶτο διήγημα τῆς σειρᾶς «Μοναχικὸ ταξίδι στὰ Κύθηρα» εἶν ἓνα εἰρωνικὸ παγνίδισμα τὴν τρέχουσα ζωὴς. Τὸ δεύτερο, «Τὸ ἀφεντικὸ», εἶναι γεμστὸ πάθος καὶ ὀξύτατη παρατήρηση, σκληρὸ ρεαλισμὸ καὶ ὀδύνηρῃ τραγικότητα. Ἀκολουθοῦν δύο θαλασσινὰ διηγήματα, ποὺ τὰ πλημυρίζει ὄχι μόνον ἡ ἀρμύρα τῆς θάλασσας ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνία ἀνάβρα τοῦ ἀλκόλ καὶ τῆς σάρκας—κάτι δαιμονικὸ καὶ φλογερὸ ποὺ κυβερνάει σύγκορμους καὶ σύψυχους τοὺς κολασμένους καὶ βασανισμένους ναυτικούς, καὶ τοὺς κατεβάζει στὰ σκαλοπάτια τοῦ ὑπάνθρωπου ἢ τοὺς σέρνει στὰ δίχτυα τῆς τρέλλας. Δυὸ ἄλλα διηγήματα εἶναι παρμένα ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ ἱστορία: «Τὰ κόκκινα τζαγιά» ἀπὸ τὴ γιομάτῃ αἵματα διαμάχη γιὰ τὸ θρόνο, καὶ τὰ «Χριστοῦγεννα τοῦ 1448» ἀπὸ τὶς παραμονές τῆς τελειωτικῆς καταστροφῆς τῆς μεγάλης χριστιανικῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἄγριο ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπινο τὸ πρῶτο, παγανιστικὸ καὶ ποιητικὸ τὸ δεύτερο. Καὶ τὰ δυὸ ὅμως ἀριστουργηματικὰ ἀφηγήματα. Τὸ τελευταῖο διήγημα τοῦ βιβλίου «Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ κανεὶ πανωφόρι» εἶναι μὴ ἐξυπνὴ ἴσως, ὅμως ὄχι πολὺ διακριτικὴ ἀφήγησις γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη σὰν σ' ὄνειρο.

Ὁ κ. Μ. Καραγάτσης ὅπως στὸ μυθιστόρημα, εἶται καὶ στὸ διήγημα ἐχτίσει μεγάλου καὶ πλούσιου οἰκοδόμημα καὶ δημιουργεῖ παράδοση πιά προσωπικῆ, ἀπὸ τὶς πιὸ ἀειλόγους καὶ δυνατές στὴ νεοελληνικὴ πεζογραφία. Ἔχει ὡς τώρα, ἐχτός ἀπὸ τὴ «Λιτανεία τῶν ἀσεβῶν» τρεῖς ἄλλες σειρές διηγημάτων: «Τὸ συναξίρι τῶν ἁμαρτωλῶν» (1935), «Νυχτερινὴ ἱστορία» (1940) καὶ «Πυρετός» (1945). Γιὰ τὰ δυὸ τελευταῖα ἐλπίζω νὰ γράψω ὑστερώτερα.

Θεμ. Κορνάρου: Ὁ ἔσταυρωμένος λαός μου.

Κ. Καλαντζῆ: Οἱ σφαγές τῶν Καλαβρύτων.

Τάνη Δάππα: Ἡ σφαγὴ τοῦ Διστόμου.

Καὶ τὰ τρία αὐτὰ βιβλία θέμα τοῦ ἔχουν τὴν ὀλοκληρωτικὴ καταστροφὴ ἐλληνικῶν χωριῶν ἀπὸ τοὺς Γερμανούς. Καὶ τὰ τρία εἶναι γραμμένα ἀπὸ γνωστούς συγγραφείς, λογοτέχνες καὶ ἱστορικούς, ποὺ κύριο τους μέλημα ἦταν νὰ παρουσιάσουν ξηρὰ τὰ γεγονότα χωρὶς καμιὰ περιτέχνησι φιλολογικῆ.

Στὸ πρῶτο «Ὁ ἔσταυρωμένος λαός μου», ὁ κ. Θ. Κορνάρου, (ποὺ μὲ τὸ «Στρατόπεδο τοῦ Χαϊδαρίου» μᾶς εἶχε ἀποκαλύψει τὴ φοβερὴ τραγωδία ἀλλὰ καὶ τὸν ἥρωισμό τῶν Ἑλλήνων στὸ μαρτυρικὸ οἶκμα τῆς ὁδοῦ Μέρλιν καὶ στὴν κόλαση τοῦ Χαϊδαρίου), γράφει λιτὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ μικροῦ μακεδονικοῦ χωριοῦ Χορτιάτης ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς στὶς 2 Σεπτεμβρίου 1943. Βασανιστήρια, ὄργια, βιασμοί, σφαγές καὶ στὸ τέλος κάψιμο ὄλων τῶν κατοικῶν τοῦ χωριοῦ, ἀντρῶν καὶ γυναικῶν, γέρων καὶ παιδιῶν, 174 ψυχῶν! Καμιὰ ἀνθρώπινη φαντασία, ὅσο ὀργιαστικὴ καὶ σκοτεινὴ κι ἂν εἶναι, δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβει τὶς φρικιαστικὲς εἰκόνας τῆς ἀπιστευτῆς αὐτῆς τραγωδίας.

Ἀνάλογη—ἄνκαι μὲ κάποια προσπάθεια, ὄχι πιτυχημένη πάντοτε, ἱστορικῆς τοποθέτησις καὶ λογοτεχνικῆς ἐπεξεργασίας—εἶναι ἡ περιγραφή τῶν σφαγῶν τῶν Καλαβρύτων ἀπὸ τὸν κ. Κ. Καλαντζῆ καὶ τῆς σφαγῆς τοῦ Δι-

στόμου από τον κ. Τ. Λάππα!). Κ' έδω οι Γερμανοί όργισαν, λεηλάτησαν, σφάξαν, κάψαν με σύστημα και άσυνειδησία. Στις 13 του Δεκέμβρη 1943 κάψαν τα Καλάβρυτα και σκότωσαν όλο τον άνδρικό πληθυσμό τους κι όσους μπόρεσαν από τα τριγυρινά χωριά, 1101 άντρες! Τότε κάψαν και λεηλάτησαν και τα δυό Ιστορικά μοναστήρια, της 'Αγίας Λαύρας και του Μεγάλου Σπηλαίου.

Του Διστόμου ή φοβερή καταστροφή—ένός μικρού χωριού άνάμεσα της 'Αράχωβας και της Λειβαδιάς—γίνηκε στις 10 και 26 του 'Ιουνίου του 1944. Κ' έδω τό ψύχραιμα προμελετημένο έγκλημα έγινε μ' όλη τη γερμανική βαρβαρότητα της νέας τάξης: σκότωναν αδιάκριτα νέους και γέρους, παιδιά και γυναίκες, Ιβυζασταρούδια κ' έμβρυα άκόμη, βασάνισαν, άτίμασαν, όργισαν, λεηλάτησαν και στο τέλος κάψαν τό χωριό. 223 ψυχές μαρτυρικών 'Ελλήνων ήταν τα θύματα στο μακάβριο αυτό γλέντι των Γερμανών.

Και στα τρία βιβλία υπάρχουν τα όνόματα όλων των προσώπων που πέσανε θύματα των Γερμανών στα χωριά αυτά.

Τα λόγια μου είναι φτωχά—όπως, ασφαλώς, και τα λόγια των συγγραφέων,—για ν' αποδώσουν τις τραγωδίες αυτές, που πρέπει κάθε 'Ελληνας, κάθε άνθρωπος να τις γνωρίσει, για να ξαίρει τι έδωσε ή 'Ελλάδα στο βωμό της 'Ελευθερίας. Κι αν ήτανε μονάχα τα τρία αυτά έλληνικά μέρη που καταστράφηκαν!.. 'Όμως είναι δεκάδες, εκατοντάδες τα έλληνικά χωριά και πόλεις που καταστράφηκαν από τους Γερμανούς κ' εκατοντάδες χιλιάδων οι 'Ελληνες που σκοτώθηκαν. Πρέπει να τα θυμούμαστε αυτά, και πρέπει να τα θυμηθούν κ' οι μεγάλοι της γης όταν θα καθήσουν στο τραπέζι της Ειρήνης. "Υστερ" από τόσο αίμα και θάνατο, ύστερ' από τόσο πείνα και φωτιά, ύστερ' από την κόλαση που πέρασε περιήφανα ή 'Ελλάδα για την τιμή και τη λευτεριά, πρέπει πια να ζήσει μ' όλα της τα παιδιά, μεγάλη και δυ

νατή, για να φωτίζει πάντα την οικουμένη.

Γιώργου Φιλίππου: Οι Βαυβακάδες. 'Αλεξάνδρεια, 1945, σ. 185.

Στο αφήγημα αυτό ό κ. Γ. Φιλίππου σε σειρά από εικόνες έντυπωτικές προσπαθεί να παρουσιάσει τα μέσα με τα όποια απόχτησαν τα πλούτη τους οι "Ελληνες. που έγκαταστημένοι στην Αίγυπτο άρχολοούνται με τό εμπόριο του βαμβακιού. "Ετσι βρίσκει βέβαια και την ευκαιρία να περιγράψει τον τρόπο της ζωής των, σε εικόνες παλι χαρακτηριστικές αλλά τεμαχισμένες. Κουράστηκαν, πάλεψαν, άγωνίστηκαν σκληρά, μα στο τέλος υπέρισχσαν και δημιούργησαν τις μεγάλες των έπιχειρήσεις, που τους δίνουν την άνεση και την καλοζωή. "Άλλοι μπορεί να άποτύχανε, και ζουνε στη σκία τους, άβουλοι και έθελόδουλοι κάποτε, όπως οι 'Αραπάδες που μοχτούνε σκληρά για ένα κομμάτι ψωμί.

'Η πρόθεση του συγγραφέα γίνεται φανερή από τις πρώτες κιόλας σελίδες, κ' είναι άλήθεια πως ένοχλεί με την τυπικότητα και την καθαρή τοποθέτηση της. 'Αλλά όσο τό έργο προχωρεί, πια να κυριαρχεί έφιαλτικά, και χωρίς να χάνεται όλότελα, σιγά-σιγά υποχωρεί κάπως στην παρουσίαση της ψυχικής αντίδρασης των προσώπων του από την έπαφή τους με όμοιες ή κι' αντίθετες καταστάσεις και κατευθύνσεις. Μπορεί να μη κάνει φτηνή προπαγάνδα, όμως συχνά χρησιμοποιεί έκφράσεις και χαρακτηρισμούς που θυμίζουν όρισμένα συνθήματα—και πού, άλήθεια, άδυνατιίζουν τον πραγματικό, τον ούσιαστικό σκοπό του βιβλίου, και την λογοτεχνική του άξια. 'Η έκμετάλλευση του άνθρώπου από τον άνθρωπο είναι γεγονός άναμφισβήτητο, όπως και τόσες άλλες άδικίες, όμως για να γίνει έργο τέχνης, πρέπει να παρουσιαστεί καθαρή και μετουσιωμένη στις χαρακτηριστικότερες της έκδηλώσεις φυσικά κι άνεπηρέαστα ή ζωή, χωρίς τα α ριστί όόγματα και τόλόγο—καλούπι. 'Ιδιαίτερα τό θέμα με τό όποιο καταπιάστηκε ό κ. Φιλίπ-

1) Για τη σφαγή του Διστόμου εγραψτε κι ό κ. Θ. Κορνάρου τό «Χρονικό του Διστόμου», μα δέν είδα τό βιβλίο αυτό.

που, του παρείχε άπειρες εύκαιρίες, με τό πλούσιο κι άνεκμετάλλευτο άκόμα ύλικό του, για νά δημιουργήσει ένα συνθετικό έργο μεγάλης πνοής, βαθιά και πλατιά άνθρώπινου περιεχομένου και—γιατί όχι;—μεγάλης τέχνης. Και νομίζω πώς δέν του λείπουν οι Ικανότητες για ένα τέτοιο έργο: Βλέπει καθαρά, ξεχωρίζει τό καιρίο και τό κύριο, σέφτεται ζωντανά, έχει μεγάλη άγάπη στον άνθρωπο, ή άρχιτεχνοική ούλληψη δέν του λείπει, διηγείται παραστατικά, και δείχνει πολλή δραματικότητα στην έχτέλεση μερικων εικόνων του. "Αν χρησιμοποιούσε όργανικά τις Ικανότητες του αυτές σ' ένα πλατύτερο συνθετικό έργο με τό ίδιο θέμα, θά μάς έδινε κάτι μοναδικό, ζεστό και μεγάλο. Τώρα περιορίστηκε σ' άποσπασματικές μονάχα εικόνες, ζωηρότατες κάποτε, άλλα μικρής πνοής και στενού όπτικού κύκλου.

«Οι Βαμβακάδες» είναι ό δυνατός σκελετός ενός έργου που πρέπει νά γραφεί.

Αυγής Σακαλλή : "Οράματα. Ξυλογραφίες Α. Τάσσου. Άθήνα 1945, σ. 96.

Δέν ξαίρω αν μπορεί νά δικαιολογηθεί σήμερα μία τόσο μεγάλη δαπάνη, για νά κυκλοφορήσουν σε πολυτελέστατη έκδοση τόσο ρηχά, άτεχνα και φτωχά στιχουργήματα. Είναι βέβαια ζήτημα της ποιήτριας άτομικό ή σπατάλη αυτή, όμως θά περίμενε κανένας πώς, κάτι πραγματικά καλλιτεχνικό, μία κατάσταση ή συγκίνηση ποιητικά έκφρασμένη θά βρισκόταν τουλάχιστο στό φανταχτερό αυτό βιβλίο. Μάταια θ' αναζητήσει ό αναγνώστης.

Είναι άλήθεια πώς πλημμυρίζει από έρωτισμό, και υπάρχει κάποια κοινότητα σκεπτικιστική διάθεση, όμως και τά δυο αυτά στοιχεία δίνονται άκατέργαστα, χοντροκομμένα, με φανερό προκλητικότητα, χωρίς μετουσίωση ποιητική. "Ο έρωτισμός παρουσιάζεται άωμά, αίσθησιακά άλλα κακότεχνα ή με κούφια ωραιόλογα. "Η χαρά της ζωής, κι όταν υπάρχει κι όταν δείχνεται σά νοσταλγία, δέ συγκινεί ποιητικά, κι ούτε κι

νεί τη σκέψη ή έπίφαση της μελαγχολίας που συχνά θέλει ή ποιήτρια νά ντυθεί. Δέν υπάρχει στην ποιητική ούσία ό σπαραγμός της ψυχής που γεννά ή φλόγα του έρωτα, άλλα στά λόγια μόνο. Οι εικόνες κ' οι μεταφορές, όταν δέν είναι κοινές και συνηθισμένες, ξεπεφτούν στην άχαρη έκζήτηση. "Ο στιχος κυλάει άνετα, άλλα δέ λείπουν τά στιχουργικά λάθη. Και λέξεις σαν αυτές: «μυθένια», «μαγιάρα», «άνθονια», «ροδευώδιο» άποτελούν παραποίηση της γλώσσας.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΗΣ

ΤΥΠΟΣ

"Ίσως σέ καμιά χώρα της γής δέ βγαίνουν τόσες έφημερίδες και περιοδικά αναλόγως του πληθυσμού όπως στην Κύπρο. Καθημερινές, έβδομαδιαίες, δισεβδομαδιαίες, δεξιές, άριστερές, έπαγγελματικές, ελληνικές, άγγλικές, τουρκικές, πολιτικές, λογοτεχνικές, άθλητικές, έφημερίδες κ' έπιθεωρήσεις και κάθε είδους έντυπα κυκλοφορούν κάθε μέρα στην Κύπρο. "Αναφέρουμε παρακάτω μόνο όσες κυπριακές έφημερίδες παίρνουμε:

"*Ελευθερία*, καθημερινή έφημερίδα από τις παλαιότερες και σοβαρότερες, με διευθυντή τόν κ. Δημ. Σταυρινίδη. "Από τις 22 "Οχτ. εκδίδεται σέ μεγάλο σχήμα. Κάποτε δημοσιεύει και μερικά καθαρώς πνευματικού περιεχομένου σημειώματα από γνωστούς Κυπρίους διανοούμενους.

—"*Ανεξάρτητος*, καθημερινή «έφημερίς έκπροσωπούσα τας ύγιείς άρχαί των έργατών και εργαζομένων τάξεων», με διευθυντή τόν κ. Α. Τσιμίλλη. Είναι τό ήμειπίσμο όργανο του ΑΚΕΛ και συχνά δημοσιεύει πολιτικά, κοινωνικά, μορφωτικά και άλλα άνάλογα άρθρα γραμμένα από έπιτελείς της άριστερής παράταξης, Κυπρίους ή ξένους.

—"*Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, καθημερινή έφημερίδα παλαιά, με διευθυντή τόν κ. Κ. Κωνσταντινίδη. "Από τις 3 Δεκ. εκδίδεται σέ μεγάλο σχήμα Συχνά άνοδημοσιεύει τά ζεθρα του κ. Γ. Α. Β. της «Καθημερινής».

—"*Κυπριακός Τύπος*, καθημερινή άπογευματινή, με υπεύθυνο Ιδιοκτήτη

τόν κ. Γ. Ε. Ίωαννίδη και συντάχτη τόν κ. Θαλή Παπαδόπουλο. Ἡ πολεμικώτερη και ἐξυπνότερη ἀπὸ τις κυπριακὲς ἐφημερίδες κ' ἡ πιὸ ἐνημερωμένη πάνω σὲ ζωντανὰ ζητήματα, κι ὅταν ἀκόμα... ἐκμαιεῖ ἐιδήσεις Χαίρεται προπάντων στὴν ἀναπομπὸν!...

—*Φωνὴ τῆς Κύπρου*, ἑβδομαδιαία, ἡ παλαιότερη τῶν κυπριακῶν ἐφημερίδων, με διευθυντὴ τὸν πρῶτανι τῶν Κυπρίων δημοσιογράφων κ. Κ. Κ. Παυλίδη. Ἰσως εἶναι ἡ μόνη κυπριακὴ ἐφημερίδα με σταθερὲς συντηρητικὲς ἀρχές. Συχνὰ δημοσιεύει ἄρθρα γιὰ ποικίλα πνευματικὰ ζητήματα ἀλλὰ με συντηρητικὲς ἀπόψεις.

—*Cyprus Mail*, καθημερινὴ με ἰδιοχτήτη τὸν κ. Ι. Ἰακωβίδη κ' ἐκδότῃ τὸν κ. G. B. Pusey. Ἄρχισε νὰ ἐκδίδεται ἀπὸ τὴ 2 Νιόβρη, ἀφοῦ σταμάτησε δυὸ μέρες πρωύτερα τὸ *Cyprus Post*, ἡ ἀγγλικὴ ἐφημερίδα τοῦ Βρετανικοῦ Συμβουλίου.

—*Πυρρός*, τρισεβδομαδιαῖος, «ὄργανον τῶν ὕγιων ἔθνικῶν και κοινῶν μας ἀρχῶν», με διευθυντὴ τὸν κ. Ζ. Χρ. Ζῶζο. Κάνει πολεμικὴ και χειμαρρῶδη υπεράσπιση τῶν ἔθνικιστικῶν ἀρχῶν τῆς.

—*Ἀνόρθωση*, ἑβδομαδιαία «ἐφημερίδα τῶν ἐργατῶν και ἀγροτῶν», τὸ ἐπίσημο ὄργανον τῶν Συντεχνιῶν, με διευθυντὴ τὸν κ. Στ. Ἰακωβίδη. Κάθε μῆνα ἐκδίδεται σὲ πολυσέλιδο περιοδικὸ με ἀριστερὸ θεωρητικὸ περιεχόμενο.

—*Λαϊκὴ*, ἑβδομαδιαία «ἐφημερίδα τῶν μικροκαταστηματαρχῶν Κύπρου» με διευθυντὴ τὸν κ. Κ. Θ. Κακουλλῆ.

—*The Cyprus Times*, με διευθυντὴ τὸν κ. Α. Αἰμιλιανίδη. Ἐκδίδεται σ' ἀκανόνιστα διαστήματα ἀπὸ ἔλλειψη χάρτου.

—*Ἐφημερίδα τοῦ Λαοῦ*, «παγκύπριον ἑβδομαδιαῖον ὄργανον τῆς λαϊκῆς θέλησης» με ἰδιοχτήτη τὸν κ. Ἄδ. Βερνάλη. Ἐκδίδεται στὴν Λάρνακα.

—*Ἀκρόπολις*, στὴν Ἀμόχωστο, «δισεβδομαδιαία ἐφημερίδα ἔθνικῶν και σοσιαλιστικῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν» με ἰδιοχτήτη τὸν κ. Α. Χ. Ἀναστασιάδη και διευθυντὴ τὸν κ. Α. Χ. Γαβριηλίδη.

—*Πάφος*, «ἑβδομαδιαία ἀνεξάρτη

τος ἐφημερίδα», με διευθυντὴ τὸν κ. Λ. Φιλίππου.

—*Νέα Πολιτικὴ Ἐπιθεώρηση*, στὴν Πάφο, με υπεύθυνον τὸν κ. Ἀχ. Ἀντωνιάδη, ἑβδομαδιαῖο «ὄργανον ἑλληνικῆς σοσιαλιστικῆς πρωτοπορίας και ἐλεύθερης σκέψης».

—*Χρόνος*, στὴ Λεμεσό, ἑβδομαδιαία «ἀνεξάρτητος ἐφημερίδα», με διευθυντὴ τὸν κ. Δημ. Μ. Δημητριάδη. Τελευταία δημοσιεύει ἐνδιαφέροντα ψυχολογικά και ἄλλα δοκίμια τῆς κ. Λίνας Χ. Τορναρίτη.

—*Παρατηρητής*, ἑβδομαδιαῖος στὴ Λεμεσό, με διευθυντὴ τὸν κ. Π. Φασουλῶτη.

—Ἐχτός ὅμως ἀπ' αὐτὲς ἐκδίδονται και ἄλλες ἐφημερίδες στὴν Κύπρο. Και τώρα ἀναφέρουμε τὰ κυπριακὰ περιοδικὰ, ποὺ μας στέλλονται. Ὑπάρχουν ὅμως κι ἄλλα :

—*Ἀγωνιστής*, «δεκαπενθήμερη πολιτικὴ, κοινῶνικὴ, πνευματικὴ και καλλιτεχνικὴ ἐπιθεώρηση», με διευθυντὴ τὸν κ. Παντ. Γ. Μπίστη. Στὸ τελευταῖο τεῦχος συνεργάζονται και οἱ κ. κ. Ι. Παναγιωτόπουλος, Ν. Κλ. Λανίτης, Φ. Βράσας κ. ἄ.

—*Τὸ Θέατρο*, με ἐπιμελητὲς τῆς ὕλης τοῦς κ. Κ. Μόντη και Φ. Μουσουλίδη. Τὸ τελευταῖο τεῦχος ἦταν ἀφιερωμένο στὸ Θίασο Μανωλίδου—Ἄρων—Χόρνη.

—*Μόρφωσις*, μηνιαῖο «παγκύπριον ἐκπαιδευτικὸν περιοδικόν», με διευθυντὴ τὸν κ. Χρ. Ἐξαδάκτυλο. Παιδαγωγικὲς προχρηολογικὲς κακογραμμένες και κακοτυπωμένες.

—*Τὸ Κυπριόπουλο*, «μηνιαῖο περιοδικὸ γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν σχολῶν και τοῦς νέους», με διευθυντὴ τὸν κ. Μ. Τροκούδη. Ἐνδιαφέρουσα ἐργασία, ποὺ χρειάζεται ὅμως πολλὴν ἀκόμα προσοχὴ, στοργὴ και περισκεψὴ, περισσότερην οὐσία και τέχνη.

—*Ἐλεύθερος Κόσμος*, μηνιαῖο περιοδικὸ ποικίλης ὕλης, με ἀρχιουντάχτη τὸν κ. Π. Στεφανίδη. Ἐνα καλὸ ἐγκυκλοπαιδικὸ περιοδικὸ, ἀρκετὰ δημοιο με τ' ἀνάλογα ἀθηναϊκὰ λαϊκὰ περιοδικὰ.

—*Κυπριακὴ Ἐπιθεώρηση* (βγαίνει και σ' ἀγγλικὴ και τουρκικὴ γλῶσσα), μηνιαία ἐκδοση τοῦ Γραφείου Δημο-

σίων Πληροφοριῶν με ποικίλη κ' ἐνδιαφέρουσα συνεργασία γνωστῶν Κυπρίων διανοουμένων

— *Δασικὸὶ Θησαυροί*, (καὶ στὴν ἀγγλικὴ καὶ τουρκικὴ γλῶσσα), περιοδικὸ τοῦ Δασικοῦ Συνδέσμου, με ἐκδότῃ τὸν κ. Ἄνδρ. Γάβρη. Ἀξιόλογη συνεργασία πάνω σὲ δασικὰ ζητήματα τῆς Κύπρου.

— *Ἀπόστολος Βασιλάς*, «ἐκκλησιαστικὸν περιοδικόν, ἐπίσημον ὄργανον τῆς Αὐτοκεφάλου Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Κύπρου».

— *Ἀγάπη*, «μηνιαῖον θρησκευτικὸν καὶ ἠθικοκοινωνικὸν περιοδικόν», με διευθυντὴ τὸν κ. Φρ. Κουμίδη

— *Χριστιανικὴ Ἀναγέννησις*, δεκαπενθήμερο «περιοδικὸν ἠθικοθρησκευτικόν», με ἐκδότες τὸν ἱερολ. Κ. Θ. Κυριακίδη καὶ ἀρχιμ. Ἰππ. Μιχαηλίδη.

— *Ἑλπίς*, «μηνιαῖον θρησκευτικὸν περιοδικόν», με διευθυντὴ τὸν ἱερολ. Ι. Παύλου.

— *Ὁ Ἐυαγγελικὸς Κόσμος*, «μηνιαῖα χριστιανικὴ ἐπιθεώρησις», στὴ Λάρνακα, με ἐκδότῃ τὸν κ. Α. Ζωδιάτη.

— *Πρόσκοπος*, «μηνιαῖο προσκοπικὸ καὶ λογοτεχνικὸ περιοδικόν», στὴν Ἀμμόχωστο.

— *Πρωτοπόροι τῆς Νέας Γενιάς*, «δεκαπενθήμερο ὄργανον τῆς Κ.Ε. τῆς Α.Ο.Ν.», στὴν Ἀμμόχωστο με ἐκδότῃ τὸν κ. Ν. Θ. Σαββίδη.

— *Τὰ Γράμματα*, στὴ Λεμεσό, «ἐφημερίδα πνευματικῆς διαφώτισης» με ἐκδότῃ τὸν κ. Β. Παπαδόπουλο.

— *Ἐρευνα*, στὴ Λεμεσό, «λαογραφικὸ δελτίο» τοῦ κ. Λάρα Κρουτάλλη.

— *Ἡ Φωνὴ τῶν Ἀποφίτων*, πολυγραφημένο «μηνιαῖον φυλλάδιον γενικοῦ περιεχομένου, ὄργανον τῶν ἀρχῶν τοῦ Σ. Α. Ε. Γ. Β.», στὴν Ἀμμόχωστο.

— *The Academy Echo*, ὄργανον τῶν μαθητῶν τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας, Λευκωσίας.

— Αὐτὰ μόνο πῆραμε στοὺς δυὸ τελευταίους μῆνες. Μὰ εἶναι κι ἄλλα κυπριακὰ περιοδικὰ κ' ἐφημερίδες (τρεῖς ἀθλητικὲς μονάχα!) ποὺ μεγαλώνουν πολὺ τὸν ἀριθμὸ τῶν κυπριακῶν ἐντύπων. Νὰ τὰ χαίρομαστε!...

— Πῆραμε τὴν ἐφημερίδα *Ἑλλήν*

τῆς Ἀλεξανδρείας, πολεμικὴ καὶ φιλελεύθερη πάντα; μιά δυνατὴ φωνὴ ἐνάντια στὴν ἀδικία. Ἀρχισυντάχτης ὁ κ. Θ. Περίδης.

— Στὰ *Καθημερινὰ Νέα* Ἀθηνῶν, ποὺ διευθύνει ὁ Κύπριος κ. Λ. Ἀκρίτας, ταχτικὲς πνευματικὲς συνεργασίες ἀπὸ κορυφαίους Ἑλλήνες συγγραφεῖς.

— Πῆραμε τὸ 11ο τεῦχος τοῦ *Ἀνταίσιου* Ἀθηνῶν, μηνιαῖου περιοδικοῦ γιὰ τὴ μελέτη τῶν προβλημάτων τῆς ἀνοικοδόμησης, με πολὺ ἐνδιαφέροντα ἄρθρα τῶν κ.κ. Κ. Φραγκισκάτου, Σ. Σταυροπούλου, Κ. Ἀνανιάδη, Α. Μαντέκου, Σ. Καλογερέα.

— Στὴ *Νέα Ἑορτία* Ἀθηνῶν ἐνδιάφερουσα συνεργασία πάντοτε. Στὸ τεῦχος 1. Ὅχι. συνεργάζονται: Λ. Καρζῆς, Π. Χάρης, Η. Βενέζης, Δ. Ζακυθηνός, Δ. Βουτυράς, Φ. Μιχαλόπουλος, Τ. Ἀθανασιάδης, Γ. Κοσδότος, Α. Θέρος, Α. Σαχίνης, Θ. Μουστοξύδης, Α. Θρύλος, Γ. Χατζίνης κ.ἄ. Συνεχίζεται ἡ ἔρευνα γύρω ἀπὸ τὸ θέμα «Ἡ Τέχνη καὶ ἡ Ἐποχὴ».

— *Τὰ Ἐλεύθερα Γράμματα* Ἀθηνῶν εἶναι ἓνα ἐβδομαδιαῖο περιοδικὸ πραγματικὰ «τῆς ζωντανῆς σκέψης». Τὸ διευθύνει ὁ κ. Δημ. Φωτιάδης. Συνεργάζονται οἱ πιὸ φιλελεύθεροι, οἱ πιὸ ζωντανοὶ Νεοἕλληνες πνευματικοὶ ἔργατες.

— Εἶδαμε τὰ 8 πρῶτα τεύχη (Μαρτ.—Ἰούλη) τῆς *Νέας Ζωῆς* Ἀθηνῶν ποὺ τὴ διευθύνει ὁ κ. Π. Πικρός με πρῶτα γράμμα τῆ «Ζωντανὴ Τέχνη, Κοινωνικὴ Ἐπιστήμη, ἐκλαίκευση». Ὑπάρχει καὶ καλὴ συνεργασία, ἄλλα ὑπάρχει καὶ πολλὴ προχειρολογία καὶ φτηνὴ, κακῆς ποιότητος, λαϊκούρα.

— Πῆραμε τὰ περιοδικὰ *Portugal, Psychologist, Reader's Digest, The Stars and Stipes Magazine, Life, Les Nouvelles Littéraires, Les Lettres Françaises, Carrefour, Renaissance, Masques*, καὶ *Revue de la Table Ronde*.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

— Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου γίνανε στὴν Ἀθήνα παρελίσσεις καὶ καταθέσεις στεφάνων στὸν Ἄγνωστο Στρατιώτη. Οἱ Κύπριοι, Δωδεκανήσιοι καὶ Βορειοηπειρω-

τες παρελάσανε με τὰ λάβάρά τους ντυμένοι τις τοπικές ἐθνικές τους ἔνδυμασιές. Ξεχωριστὰ ἐχειροκροτήθηκαν ἀπὸ πλῆθος Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ Κυπριώτες καὶ Κυπριοπούλες με τὶς ὡραίες στολές τους.

— Ἐξακολουθοῦν κάθε Κυριακὴ βράδυ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα οἱ Ραδιοφωνικὲς ὁμιλίαι γύρω ἀπὸ διάφορα Κυπριακὰ Θέματα. Μίλησαν κατὰ σειρὰν τὸν περασμένο μῆνα ὁ κ. Ν. Κλ. Λαγίτης με θέμα «τὶ ἐγείναν οἱ Φοράγιοι τῆς Κύπρου» (δύο ὁμιλίαι), ὁ κ. Σ.β. Λοΐζιδης με θέμα «Λόγιοι Κύπριοι μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνα» καὶ ὁ κ. Χρ. Μυριάνθης με θέμα «Ἡ Κύπρος καὶ ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου 1940».

— Ἄρχισαν στὴν Ἀθήνα οἱ ταχτικὲς κάθε Κυριακὴ πρωτὶ Συμφωνικὲς Συναντίαι τῆς Κρατικῆς Συμφωνικῆς Ὀρχήστρας. Ἡ πρώτη δόθηκε στίς 11.11.45 με ἔργα Βιτάλη, Σμπέλιου καὶ Μπραῦμς.

— Τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο ἄρχισε τὶς χειμερινὲς παραστάσεις του με τοὺς «Μνηστῆρες τοῦ Θρόνου» τοῦ Ἴψεν, ἕνα ἀπὸ τὰ καλλιτερά του ἱστορικὰ δράματα. Τὸ ἔργο ἀνεβάστηκε με μεγάλη πολυτέλεια σκηνικῶν καὶ κοσμημάτων. Τὸ ἐσκηνοθέτησε ὁ κ. Π. Κατσέλης, με σκηνικὰ Κλωνη καὶ ἔνδυμασιές Ἀντ. Φωκά. Ὁ κ. Αἰμ. Χουρμούζιος κρίνοντα τὸ ἀνάβασμα στὴν «Καθημερινή», κατακρίνει τὴν ἐρμηνεία πού δόθηκε ἀπὸ τὸν σκηνοθέτη, πού προδίδει τὶς προθέσεις τοῦ συγγραφέα καὶ ἀλλάζει τὸ νόημα τοῦ ἔργου.

— Ἐνα ἱστορικὸ ἔργο τοῦ Ἴψεν: «Ἡ Κυρία Ἰγγκερ τοῦ Ἐστρωτ» ἀνέβασε ὁ θίασος Κοτοπούλη με πρωταγωνίστρια τὴν Μαρίκα, καὶ σκηνοθεσία Βακαλό.

— Ὁ θίασος Μουσούρη ἀνέβασε τοὺς «Μποέμ», διασκευὴ ἀπὸ τὸ γνωστὸ μυθιστόρημα τοῦ Μυζέ «Σκηνὲς τοῦ Μποέμικου Βίου». Πρωταγωνιστεῖ στὸ ρόλο τῆς Μιμῆς ἡ Δις Κυβέλη Μυράτ, ἐγγονὴ τῆς Κας Κυβέλης καὶ κόρη τῆς πρωταγωνίστριας τῆς Κοτοπούλη κ. Ρίτας Μυράτ, πού πρώτη φορὰ παρουσιάσεται στὸ θέατρο. Τὸ παίξιμό της εἶναι θανμάσιο καὶ κατέκτησε ἀμέσως τὸ κοινόν.

— Στὴν αἴθουσα τοῦ «Παρνασοῦ» στὴν Ἀθήνα, ἀνοίξε μιά ἔκθεση ζωγραφικῆς μᾶς ὁμάδας νέων καλλιτεχνῶν. Τὰ ἔργα τους τὰ χαρακτηρίζει προσπάθεια ν' ἀφήσουν τὰ παλιὰ πρότυπα γιὰ μιά καινούρια ἐλεύθερη καλλιτεχνικὴ δημιουργία. Τὰ αἰσθητικὰ ἀποτελέσματα δὲν εἶναι πάντοτε ἐπιτυχημένα, μερικὰ ὁμοῦς ἔργα παρ' ὅλους τοὺς ἔξωφρενισμούς των, δειχνουν ὅτι βαδίζουν οἱ δημιουργοὶ τους με γερές βάσεις στὸ δρόμο τῆς ἀληθινῆς Τέχνης. Πολλοὶ ἦταν μαθητὲς τοῦ μεγάλου Παρθένη.

— Βρίσκεται τώρα στὴν Κύπρο ὁ θίασος Σοφίας Βέμπο καὶ παίξει ἐπιθεωρήσεις μ' ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία.

— Τὸ θέατρο «Πρόμηθεας» γιὰ πρῶτο ἔργο τῆς χειμερινῆς περιόδου παρῶν σίασε τὴν «Γαβέρινα» τοῦ Ζολά καὶ γιὰ δευτέρου τὸ «Τόπο στὰ νιάτα» τοῦ Φοντόρ. Σὲ λίγο ἀνεβάσει τὴν «Τρελλὴ περιπέτεια» τῶν Ντέ Φλέρ—Καγιαβέ.

— Τὸ θέατρο «Νέο Λυρικόν» ἀνέβασε με ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία τὸ κωμειδύλλιο τοῦ Κορομηλά «Ὁ ἀγαπητικὸς τῆς βοσκοπούλας».

— Στίς 10 τοῦ Νιόβρη ἡ Κυπρία πρωταγωνίστρια τῆς Ἐθνικῆς Λυρικῆς Σκηνῆς κ. Λυσιμάχη Ἀναστασιάδου ἔδωσε στὸ Μαγικὸ Παλάτι Λευκωσίας ρεσιτάλ τραγουδιοῦ, πού εἶχε ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχία. Τὴν συνοδεύε στὸ πιάνο ἡ κ. Ἐλένη Ἀθανασιάδου Μαξιούτη.—Τὸ ρεσιτάλ ἐπανελήφθη καὶ στίς ἄλλες πόλεις τῆς Κύπρου.

— Στίς 9 Δεκεμβρὸν ὁ κ. Νίκος Κρανιδιώτης μίλησε στὸν Πεζοπορικὸ Λάονακος με θέμα «Στοιχεῖα κοινωνικῆς ἀγωγῆς». Εὐρυτάτη περίληψη δημοσιεύθηκε στὴν «Ἐλευθερία» τὴν ἐπομένη.

— Ὁ καλλιτεχνικὸς ὁμιλος «Φιλοτέχνων» ἀποφοίτων τοῦ Παγκυπριοῦ Γυμνασίου κατὰ τὶς γιορτὲς τῶν Χριστουγέννων θὰ κάνει τὴν πρώτη του ἐμφάνιση με μιά ἔκθεση ζωγραφικῆς.

— Σὲ λίγο θ' ἀρχίσει νὰ κυκλοφορεῖ ἡ ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα τῶν ἀποστράτων «Ἀπόστρατος». Γραφεῖα: Λήδρας 10, Λευκωσία.

ΒΙΒΛΙΑ

Χρ. Π. Ζαλοκώστα: Τό περιβόλι των θεών. Ἀθήνα, 1944, σ. 303.

Δημ. Γ. Σκουζέ: Περσμένα. Ἀθήνα, 1945, σ. 189.

Ἀντιστρατήγου Ἀλ Παπάγου: Δυὸ χρόνια στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως τῆς Γερμανίας. Ἀθήνα 1945, σ. 80.

Robert Levesque: Solomos. Introduction. Prose et poèmes. Athènes 1945, pp. 100.

Μ. Καραγάτσι: Ἡ λιτανεία τῶν ἀσεβῶν (διηγήματα). Ἀθήνα, 1944, σ. 160.

Σωτήρη Σκίπη: Μέσ' ἀπὸ τὰ τεῖχη (ποιήματα), Ξυλογραφίες Σ. Βασιλείου, Ἀθήνα 1945, σ. 90.

Μέλλως Ἀξιώτη: Ἀπάντηση σὲ πέντε ἐρωτήματα, Ἀθήνα 1945. σ. 96.

Μέλλως Ἀξιώτη: Πρωτομαγιές 1886—1945. Ἀθήνα 1945, σ. 48.

Κ. Κάλαντζη: Οἱ σφαγὲς τῶν Καλαβρῦτων. Ἀθήνα 1945, σ. 99.

Ἀλκ. Γιαννόπουλου: Τὸ δάσος μετὸς πιθῆκους. Ἀθήνα 1944 σ. 163.

Κ. Βάναλη: Ἐκλογή ἀπὸ τὸ ἔργο του. Μὲ εἰσαγωγή Τ. Μαλάνου. Ἀλεξάνδρεια 1944, σ. 92.

Παπαδιαμάντι: Ἐκλογή ἀπὸ τὸ ἔργο του, Μὲ εἰσαγωγή Τ. Μαλάνου. Ἀλεξάνδρεια 1944, σ. 92.

Ἀντώνη Βουσοῦνη: Ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος. Θέμα γὰρ μυθιστορήμα. Ἀθήνα 1944, σ. 134.

Θεμ. Κορνάρου: Ὁ Ἐσταυρωμένος Λαός μου. Ἀθήνα 1945, σ. 32.

Τ. Παπαζώνη: Ursa Minor κί' ἕνα ἀκόμη ποίημα. Ἀθήνα 1944, σ. 60.

Τάκη Λάππα: Ρουμελιώτες στὴν Ἐπανάσταση. Ἀθήνα 1944, σ. 142.

Τάκη Λάππα: Ἡ σφαγὴ τοῦ Διτομίου. Χρονικό. Ἀθήνα 1945, σ. 103.

Γιώργου Φιλίππου: Οἱ Βαμβακάδες. Ἀλεξάνδρεια 1945, σ. 185.

Γιάννη Θωμόπουλου: Γραμματικὴ τῆς Νεοελληνικῆς κοινῆς. Ἀθήνα 1945 σ. 96.

Φ. Γ. Λόρα: Ὁ ματωμένος γάμος. Εἰσαγωγή καὶ μετάφραση ἀπὸ τὰ Ἰσπανικά Ν. Γκάτσου. Ἀθήνα 1945, σ. 106.

Π. Χ' Μιχαήλ: Ὁ Γυρισμός. Δράμα σὲ 4 πράξεις. Κύπρος 1945, σ. 5. Σελ. 3.

Ἡ ἀπόκρυφη ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ. Μετάφρ. Ἀ. Ρολάνδη, Λευκοσία, σ. 75. Σελ. 5.

Π. Λεβέντι: Ἀπὸ τὴν ἀγροτιὰ τῆς Κύπρου. Κύπρος 1945, σ. 103. Σελ. 3.

Χρ. Ἀγαπίου: Ἐγκόλπιον ἐκκλησιαστικῶν ἡμερολόγιον τοῦ 1946. Λευκωσία, σ. 132. Σελ. 5.

Παρθ. Γ. Κιριμίτη: Διδάγματα ἠθικά καὶ θρησκευτικά. σ. 44. Σελ. 1.

Παρθ. Γ. Κιριμίτη: Ἐπιστημονικὰ μελέται, σ. 48. Σελ. 1.

Παρθ. Γ. Κιριμίτη: Χριστιανικὴ θρησκεία καὶ κομμουνισμός, σ. 40. Σελ. 1.

Antigone, D' après Sophocle. Version de Léon Chancerel. Lyon, pp. 44.

Musée: La touchante aventure de Héro et Léandre. Trad. etc. par Th. Sandre. Amiens, pp. 212.

Baudelaire: Pages de critique. p. 80.

André Chénier: Poésies Choisis. p. 80. Personal landscape. An anthology of exile. London 1945, pp 118. 6/.

J. Kissonergis: 1946. Fifteen Sketches in Black and White of Cyprus Life Nicosia, Cyprus.

Mocidade Portuguesa. (Portuguese Youth). Lisboa 1945.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Φ. Χ. Βαρώσι. Τὸ «θηρίο» εἶν' ἕνα καλογραμμένο κι ἀρκετὰ ψυχολογημένο διήγημα, ἀλλὰ χωρὶς δικαιοσύνη. Δὲν ἐξετάζονται τὰ αἰτία τῆς τέτοιας στάσεως τοῦ «θηρίου». Ἄν μπορεῖτε νὰ τὸ ἐπεχτείνετε ἢ νὰ τὸ ξαναδουλέψετε σ' αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Ξαναστεῖτε μας το.— κ. Δ. Γ. Κερύνηα. Ἡ μικρὴ φράση κ' οἱ ἀπαντῶτες ἐπαναλήψεις κουράζουν. Ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυση τοῦ ἥρωα σας γίνεται βιαστικὴ καὶ δὲν προχωρεῖ σὲ βάθος. Νιώθουμε πὼς ἔχετε πολλὰς ἐκδηλώσεις γιὰ τὸ ψυχολογικὸ διήγημα. Περιμένουμε νέα ἐργασία σας.— κ. Κ. Κ. Λάπηθο. Βέβαια δὲν εἶναι «διήγημα» τὸ πεζογράφημα «μαρτυρικὲς ζωές», παρὰ ἕνα ὀργισμένο ἔξασπασμα μονάχα γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἀδικία. πού δὲ διαφέρει πολὺ ἀπὸ ἄρθρο ἡμερηΐδας. Ὅσο γιὰ τὸ ἄλλο: ὑπέρμετρα μεγάλο καὶ ex cathedra. Καὶ μὴ περιπλέκετε τὴ φράση σας.— κ. Χ. Ἰω. Κοντέα. Σὰς ξαναγράψαμε συνδρομητῆ. Τὰ «ποιήματα» σας ἔχουν ἰδέες, λέξεις καὶ ἄνισες γραμμές, ὄχι ὅμως στίχους, μουσικὴ, ἄρμονικὸ λόγο, ποιητικὲς ἰδέες καὶ εἰκόνας. Κι ὅμως δὲν σὰς λείπει κάποια ποιητικὴ διάθεση καὶ συγκίνηση. Περιμένουμε νέα σας.— κ. Λάνο Μύστη. Δὲν ἀπαντοῦμε σ' ἀνυπόγραφες ἐπιστολές.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Προκηρύσσεται υπό της Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν ὁ Γ' Λαογραφικός Διαγωνισμός διὰ τὸ 20λίρον ἑπαιθλον Κ. Μαγγλῆ με θέμα «Λαογραφικά τῆς περιοχῆς Πιτσιλιάς». Τὰ χειρόγραφα πρέπει νὰ σταλῶσι πρὸς τὸν Γραμματέα τῆς Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν εἰς Λευκωσίαν ταχ. κιβ. 34 μέχρι τῆς 1. Ὀκτωβρίου 1947.

Λεπτομέρειαί περί τῶν ὄρων τοῦ διαγωνισμοῦ, τῶν χωρίων τῆς περιοχῆς καὶ ἐν γένει περί παντός ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν διαγωνισμὸν δύνανται νὰ παρασχεθῶσιν ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου κ. Γ. Παπαχαλαράμπους, καθηγητοῦ τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, πρὸς ὃν πρέπει νὰ ἀποταθῶσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι.

Ὁ Γραμματεὺς Ὁ Πρόεδρος
Γ. Παπαχαλαράμπους Κ. Σπυριδάκις

Ἐν Λευκωσίᾳ τῆ 10. Ὀκτωβρίου 1945.

«Κυπριακαὶ Σπουδαί»

Ἐτήσιον Δελτίον τῆς Ἐταιρείας
Κυπριακῶν Σπουδῶν.

Μέχρι τοῦδε ἐξεδόθησαν ἑπτὰ μεγάλοι τόμοι με ποικίλας ἐπιστημονικὰς μελέτας ἀναφερομένας εἰς τὴν ἱστορίαν, ἀρχαιολογίαν, λαογραφίαν, λογοτεχνίαν καὶ γλῶσσαν τῆς Κύπρου.

Ἐκαστος τόμος πωλεῖται πρὸς
12 σελλίνια.

Ἀποτείνεσθε εἰς τὸν Ταμίαν τῆς Ε.Κ.Σ.

κ. Κ. Προσπῆν,

19, Οὐζουνιάν,

Λευκωσία.

Ὁ κ. ΑΙΜ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΣ σὲ μιὰ σειρὰ μελέτες του με τὸ γενικὸν τίτλον «ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ» ἐξετάζει κοινικὰ τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Κυκλοφόρησε κιόλας ὁ πρῶτος τόμος γιὰ τὸν ποιητὴ Κωστῆ Παλαμᾶ, καὶ θ' ἀκολουθήσουν ἄλλοι γι' ἄλλα πρόσωπα καὶ ζητήματα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας.

Σ' ἐνα δλόκληρο τόμο τῆς «Κριτικῆς Πορείας» θ' ἀσχοληθεῖ ὁ κ. Χουρμούζιος με τὴν *κυπριακὴν λογοτεχνία*. Ἐπειδὴ ὁμως ἔνεκα τοῦ πολέμου δὲν μπόρεσε νὰ παρακολουθήσει τὴ λογοτεχνικὴ παραγωγή μας τῶν τελευταίων ἐτῶν, ὁ κ. Χουρμούζιος παρακαλεῖ τοὺς Κυπρίους συγγραφεῖς νὰ τοῦ στείλουν τὰ νέα ἔργα τους γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὰ ἔχει ὑπόψη του στὴ συγγραφή τοῦ ἔργου του.

Ἡ διεύθυνσή του εἶναι :

ΑΙΜ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΣ

Ἀρχισυντάκτης «Καθημερινῆς
Ἀθῆναι.»

Οἱ Κύπριοι συγγραφεῖς μποροῦν νὰ στέλλουν με σχετικὴ σημείωση τὰ ἔργα τους στὸ γραφεῖο μας («Κυπριακὰ Γράμματα», 19 Οὐζουνιάν, Λευκωσία), καὶ ἔμεις ἀναλαμβάνουμε εὐχαριστῶς τὴν ἀποστολὴν τους στὸν κ. Χουρμούζιον στὴν Ἀθήνα.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΥΠΡΙΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν Γυμνασιάρχην κ. Κ. Σπυριδάκιν ὁ γενικὸς διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἑλλάδος κ. Δ. Κόκκινος κάμνει ἑκκλήσιν πρὸς πάντας τοὺς ἐν Κύπρῳ ἐκδίδοντας ἑλληνιστὶ ἐφημερίδας, περιοδικὰ, βιβλία καὶ λοιπὰ ἔντυπα νὰ ἀποστέλλωσιν ἀντίτυπα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἑλλάδος, ἵνα κατατίθενται εἰς αὐτὴν καὶ οὕτω συγκεντροῦνται εἰς τὸ Ἐθνικὸν Κέντρον καὶ ἔν Κύπρῳ πνευματικὴ παραγωγή. Ἰδιαίτερος παρακαλὴ νὰ ἀποσταλῶσι πάντα τὰ ἀπὸ τοῦ 1940 μέχρι σήμερον ἐκδοθέντα.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πάντες οἱ Ἕλληνες Κύπριοι ἐπιστήμονες, λογοτέχναι, δημοσιογράφοι καὶ λοιποὶ διανοούμενοι προθύμως θὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὴν ἑκκλήσιν ταύτην, καὶ θὰ θεωρήσωσιν ὄχι μόνον ἐκπληρωσὴν ἑθνικῆς ὑποχρέσεως, ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερον αὐτῶν τιμῆν τὴν κατάθεσιν τῶν ἔργων των εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἑλλάδος.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ & ΠΑΤΣΑΛΙΔΗ

ΛΗΔΡΑΣ 117, ΛΕΥΚΟΣΙΑ

Τὸ καλύτερο Χριστουγεννιάτικο δῶρο
στὰ παιδιά σας καὶ στοὺς φίλους σας εἶ-
ναι νὰ τοὺς πάρετε ἓνα βιβλίο ἀπὸ τὴν
πλουσιωτάτη συλλογὴ μας ἑλληνικῶν καὶ
ξένων βιβλίων.

- Βιβλία Λογοτεχνικὰ
» Παιδαγωγικὰ
» Κοινωνιολογικὰ
» Γεωργικὰ
» Μουσικὰ
» Ἐκκλησιαστικὰ

κ. ἄ.

**Πλουσία συλλογὴ Σχολικῶν
καὶ Παιδικῶν βιβλίων.**